

TAMPEREEN
AMMATTIKORKEAKOULU

HUUMENÄYTTEIDEN MANIPULOINTIYRITYKSET JA NIIDEN ESTÄMINEN NÄYTTEENOTTAJAN TYÖSSÄ

Pauliina Peltonen

Emilia Rissanen

Opinnäytetyö
Elokuu 2017
Bioanalytikkokoulutus

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Bioanalytikkokoulutus

PELTONEN, PAULIINA & RISSANEN, EMILIA:

Huumeinäytteiden manipulointiyritykset ja niiden estäminen näytteenottajan työssä

Opinnäytetyö 50 sivua, joista liitteitä 10 sivua

Elokuu 2017

Nykyisin huumeiden käytöllä on aiempaa huomattavasti vahvempi asema. Huumeiden kokeilu ja käyttö on yleistynyt merkittävästi etenkin nuorten aikuisten keskuudessa, mikä on johtanut mielipiteiden ja asenteiden lieventymiseen huumeita kohtaan. Myös huumetestaukset ovat voimakkaasti lisääntyneet viime vuosina, mutta niiden merkitys on vähentynyt muun muassa manipuloinnista johtuen.

Opinnäytetyön tarkoituksen oli selvittää, minkälaisia huumeinäytteiden manipulointikeinoja Suomessa käytetään ja miten näytteenottaja voisi näitä havaita ja estää. Tavoitteena oli, että näytteenottaja pystyy havaitsemaan ja estämään erilaisia huumeinäytteiden manipulointikeinoja. Näin voitaisiin varmistaa, että näyte on laadullisesti otettu oikein ja huumetestien tutkimustulokset ovat luotettavia. Tutkimusmenetelmänä käytettiin laadullista eli kvalitatiivista tutkimusta ja aineistonkeruumenetelmänä teemahaastattelua.

Tutkimusaineisto koostui viidestä haastattelusta. Haastateltavat olivat entisiä huumeidenkäyttäjiä, joilla oli kokemusta huumeinäytteiden manipuloinnista. Haastattelut toteutettiin syksyllä 2016 ja keväällä 2017. Tutkimustulosten perusteella jokaisella haastateltavalla oli kokemusta huumeinäytteiden manipulointiyrityksistä. Tutkimusaineiston perusteella esille tulleet manipulointiyritykset jakautuivat ennen näytteenantoa ja näytteenannon aikana tapahtuvaan manipulointiin, joista ennen näytteenantoa tapahtuva manipulointi osoittautui huomattavasti yleisemmäksi tavaksi. Tulosten mukaan näytteenottajan on hankala estää huumeinäytteiden manipulointia, sillä se tapahtuu pääasiassa ennen näytteenantotilannetta. Kuitenkin näytteenottajan toimintaan, näytteenottotilaan ja näytteenantajan toimintaan tulisi kiinnittää huomiota, jotta manipulointi pystyttäisiin estämään ja havaitsemaan.

Tulosten perusteella voidaan todeta, että huumeinäytteitä manipuloidaan ja siihen tulee kiinnittää enemmän huomiota. Jatkotutkimuksena voisi olla hyödyllistä selvittää, kuinka paljon manipulointia tapahtuu ja kuinka luotettavia huumetestit ovat manipuloinnista johtuen. Myös eri laboratorioissa työskentelevien näytteenottajien ohjeiden noudattamisesta olisi tarpeellista tehdä jatkotutkimusta.

Asiasanat: huumetestaus, manipulointi, huumausaineet, virtsanäyte

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Degree Programme in Biomedical Laboratory Science

PELTONEN PAULIINA & RISSANEN EMILIA:
Attempts of Drug Test Manipulation and How to Prevent Them

Bachelor's thesis 50 pages, appendices 10 pages
August 2017

Drug use and experimentation with drugs has grown exponentially among young adults, which has changed opinions towards drugs. Attitudes towards drug use have become more liberal, resulting in the number of drug tests needed having grown significantly. However, drug testing has become less useful due to the manipulation of test results.

The purpose of this study was to find out manipulation methods used in drug urine sampling by interviewing former drug users. The objective of this study was to help sample takers notice and stop attempts to manipulate the results. The data were analysed using qualitative content analysis.

The research material consisted of five interviews with former drug addicts. They all had experiences in drug test manipulation. Based on the research data, the manipulation attempts were divided into those before giving the sample and those during giving the sample, with the former being more common. Because the majority of the manipulation attempts were made before the sample giving, it is difficult for a sample taker to prevent such attempts. However, paying closer attention to the sample taking process may help to prevent manipulation attempts.

Based on the results, it can be concluded that drug samples are manipulated and more attention should be focused on the subject. As further research it would be useful to find out to what extent drug tests are manipulated, and how reliable drug testing is due to manipulation.

Key words: drug screening, manipulation, drugs, urine sample

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	5
2	HUUMEIDEN KÄYTTÖ	6
2.1	Huumeiden käyttö Suomessa.....	6
2.2	Suomalaisten asennemuutokset huumausaineita kohtaan.....	8
2.3	Eri koulutusalojen erot huumeiden käytössä	9
2.4	Huumeiden käyttö muualla maailmassa	10
3	HUUMETESTAUS.....	12
3.1	Huumeseula osana huumetestausta.....	12
3.2	Huumetestausta koskeva lainsäädäntö ja etiikka	14
3.3	Virtsanäytteiden manipulointi.....	15
3.4	Valvottu virtsanäytteenotto.....	16
3.5	Näytteen kelpoisuuden arvioiminen	18
4	OPINNÄYTETYÖN TAVOITE JA TARKOITUS.....	20
5	TUTKIMUSMENETELMÄT JA TUTKIMUSAINEISTO	21
5.1	Laadullinen lähestymistapa tutkimusmenetelmänä	21
5.2	Kohderyhmän valinta ja aineiston kerääminen.....	22
5.3	Teemahaastattelu aineistonkeruumenetelmänä.....	22
5.4	Analysointi.....	23
6	TUTKIMUSTULOKSET.....	27
6.1	Haastateltavien taustatiedot	27
6.2	Huumeinäytteiden manipulointiyritykset.....	27
6.2.1	Ennen näytteenantoa tapahtuvat manipulointiyritykset	28
6.2.2	Näytteenannon aikana tapahtuvat manipulointiyritykset.....	30
6.3	Manipuloinnin estäminen ja havaitseminen	31
7	POHDINTA.....	33
7.1	Tulosten tarkastelua	33
7.2	Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	34
7.3	Oma oppimisprosessi.....	36
	LÄHTEET.....	38
	LIITTEET	41
	Liite 1. Haastattelun teemoja.....	41
	Liite 2. Suostumuslomake haastateltaville	42
	Liite 3. Alkuperäisilmaukset ja pelkistetyt ilmaukset	43
	Liite 4. Klusterointikuviot	48

1 JOHDANTO

Suomalaisten huumeiden käyttö on yleistynyt merkittävästi etenkin nuorten aikuisten miesten keskuudessa (Metso, Winter & Hakkarainen 2012, 36). Nykyään huumeita kokeillaan ja käytetään aiempaa enemmän, mikä on johtanut myös mielipiteiden ja asenteiden lieventymiseen huumausaineita kohtaan (Varjonen 2015, 29). Erityisesti näkemykset kannabiksen käytöstä ovat lieventyneet, minkä vuoksi se onkin ylivoimaisesti käytetyin huumausaine (Metso ym. 2012, 36).

Huumetestauksia tehdään Suomessa yhä lisääntyvässä määrin useiden eri tahojen, muun muassa työpaikkojen, aloitteesta (Seppälä ym. 2008, 88). Huumetestaukseen liittyy erilaisia ongelmia kuten näytteiden manipulointirytykset sekä muuntohuumeet, jotka eivät välttämättä näy analyysissä (Aulio 2011, 38; Terveystieteiden tutkimuskeskus 2015). Työturvallisuuskeskuksen arvion mukaan huumetestien merkitys on vähentynyt, sillä nykyään huumeidenkäyttäjät osaavat ennakoita ja yrittävät vaikuttaa testituloksiin, kun tietävät testien olevan tulossa (Koponen 2006). Huumetestin tulos tuo testattavalle usein oikeudellisia, sosiaalisia, taloudellisia tai oikeusturvaan liittyviä seuraamuksia, minkä vuoksi tulosten luotettavuus on tärkeää (Seppälä ym. 2008, 88). Huumenäytteiden manipulointirytykset tulisi pystyä estämään ja havaitsemaan, jotta tulokset olisivat luotettavia.

Opinnäytetyön aiheemme on huumenäytteiden manipulointirytykset ja niiden estäminen näytteenottajan työssä. Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää, minkälaisia näytteiden manipulointikeinoja Suomessa yleisimmin käytetään ja miten niitä voitaisiin estää.

Idean aiheeseemme saimme Tampereen kaupungin Psykiatria- ja päihdekeskukselta. Päihdekeskuksen työntekijöiden mukaan huumenäytteiden manipulointikeinoja ei aina osata tunnistaa eikä erilaisista manipulointikeinoista ole vielä tehty selvitystä huumeidenkäyttäjien näkökulmasta, minkä vuoksi aiheesta on tarpeellista tehdä tutkimusta. Selvityksestä on myös hyötyä huumenäytteiden parissa työskenteleville, jotta manipulointirytyksiin kiinnitettäisiin enemmän huomiota.

2 HUUMEIDEN KÄYTTÖ

2.1 Huumeiden käyttö Suomessa

Suomessa on ilmennyt kaksi suurempaa ”huumeaaltoa”, jotka ovat seurausta kansainvälisistä huumeetrendeistä. Ensimmäisen kerran huumeet tulivat suurempana ilmiönä 1960-luvulla ja toisen kerran 1990-luvulla. (Varjonen 2015, 29.)

Huumeiden käyttämisen ja kokeilemisen lisääntyminen on ollut nuoriso- ja sukupolvi-ilmiö. Huumekokeilujen nousutrendi lähti liikkeelle etenkin nuorten aikuisten (15–34-vuotiaiden) ja aluksi miesten keskuudessa 1990-luvun puolivälissä. Naisilla huumekokeilujen määrä nousi vasta vuosikymmenen puolen välin jälkeen. Tällöin myös huumeiden käyttö monimuotoistui eikä enää rajoittunut ainoastaan kaupunkilaisnuorten juhlimismuodoksi ja voitiin jo puhua ”toisesta huumeaallostaa”. Huumeita kokeilleiden määrä kasvoi 1990-luvun loppuun asti, minkä jälkeen kasvu tasoittui selvästi ja nuorten huumeiden käyttö kääntyi 2000-luvulla jopa laskusuuntaan. (Varjonen 2015, 29; Metso ym. 2012, 9.)

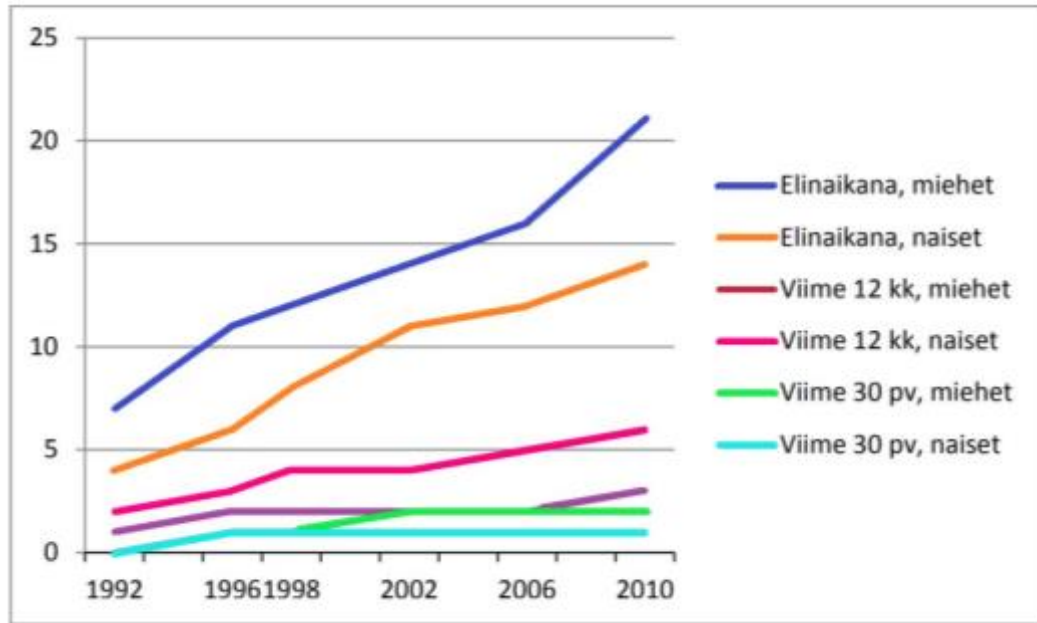
Nykyisin huumeiden käytöllä on aiempaa huomattavasti vahvempi asema ja käyttö on entistä enemmän osa nuorten arkipäivää, mikä näkyy sekä nuorten kaupunkilaisten juhlintatavoissa että myös päihteiden ongelmakäytössä (Varjonen 2015, 29). Uusi klubikulttuuri on vauhdittanut toista huumeaaltoa, joka on tuonut käyttöön myös paljon uusia huumausaineita kuten ekstaasi, lakka (gammabutyrolaktoni eli GBL) sekä gamma (gammahydroksivoihappo eli GHB). Huumekokemuksia alettiin hakea myös muista huumeikäyttöön muokatuista aineista, joiden myötä syntyi uusi käsite ”muuntohuumeet”. (Metso ym. 2012, 9.)

Huumekokeilujen kasvu on lisääntynyt erityisesti 25–34-vuotiaiden ikäluokassa. 15–69-vuotiaista suomalaisista noin 17% ilmoitti kokeilleensa joskus kannabista vuoden 2010 tietojen mukaan. Miesten osuus (20%) kokeilleista oli hieman naisten osuutta (13%) suurempi. Eniten käyttöä oli 15–34-vuotiaiden ikäluokassa, jossa kokeilijoiden osuus oli 36%. Amfetamiinia oli kokeillut joskus elämänsä aikana 2,1%, ekstaasia 1,7%, kokaiinia 1,5% ja opiaatteja 1,0%. (Varjonen 2015, 29.)

Erityisesti kannabiksen käyttö on lisääntynyt merkittävästi. Vuonna 2010 kannabista oli kokeillut ainakin kerran elämänsä aikana yli 40% 25–34-vuotiaista miehistä. (Metso ym. 2012, 36.) Tätä ilmiötä selittää ainakin kannabiksen kotikasvatuksen lisääntyminen, joka ilmenee siten, että marihuanasta on tullut suosituin kannabistuote ja sitä suositaan nykyisin katukaupassa aiempaa enemmän (Hakkarainen, Metso & Salasuo 2011b). Kannabiksen kotikasvatuksen lisääntyminen näkyy myös rikostilastoissa sekä takavarikkoluvuissa (Varjonen, Tanhua & Forsell 2014, 31).

Muiden huumeiden käyttötaso on sen sijaan ollut suhteellisen vakaa Suomessa, mutta stimulanttiryhmässä ekstaasi ja kokaiini ovat nousseet suosiossa amfetamiinin rinnalle. Opiateista buprenorfiiniin ja muiden lääkeopiodien (tramadoli, fentanyyli, oksikodoni) käyttö on lisääntynyt heroiinin sijasta. Kannabiksen ja muiden laittomien huumeiden käytön väliin sijoittuvat unilääkkeiden ja rauhoittavien lääkkeiden väärinkäyttö. Niitä käytetään sekä päihdyttäviin tarkoituksiin että päihteiden vaikutusten lieventämiseen ja tehostamiseen, mutta useimmiten univaikeuksiin. Suomalaisessa päihdekulttuurissa keskeistä on huumausaineiden ja alkoholin sekakäyttö. Tämä ilmenee siinä, että viimeisen vuoden aikana huumausaineita käyttäneistä puolet ovat myös alkoholin riskikäyttäjiä. (Hakkarainen ym. 2011b.)

Huumeaiheisten väestökyselyiden perusteella on pyritty selvittämään suomalaisten huumeiden käyttöä. Kuviossa 1 huumeiden käyttöä on tarkasteltu miesten ja naisten välillä. Kyselyssä tutkittiin jotain huumausainetta käyttäneitä henkilöitä jaettuna elinaikaiskäyttöön, viimeisten 12 kuukauden käyttöön ja viimeisten 30 päivän käyttöön. Jos henkilö oli vastannut käyttäneensä jotain huumausainetta joskus elinaikanaan, se kertoo todennäköisesti kokeilusta, joka on jäänyt yhteen tai kahteen kertaan. Jatkuvammasta käytöstä kertoo, jos henkilö on vastannut käyttäneensä viimeisen vuoden tai kuukauden aikana jotakin huumausainetta. (Metso ym. 2012, 17.)

KUVIO 1. Jotain huumausainetta käyttäneiden miesten ja naisten osuus jaettuna elinaikais-, vuosi- ja kuukausikäyttöön (%) (Metso ym. 2012, 17)

Kuviosta 1 käy ilmi, että huumeita käyttäneiden määrä on noussut kahdeksan vuoden aikana, mutta useimmiten se on jäänyt kokeiluksi, sillä viimeisen vuoden tai viimeisen kuukauden aikana tapahtunut käyttö ei ole suurentunut samalla tavalla kuin elinaikaiskäyttö. Naisten osuus huumeiden käytössä ja kokeilussa on miehiä pienempi. (Metso ym. 2012, 17.)

2.2 Suomalaisien asennemuutokset huumausaineita kohtaan

Huumeita kokeillaan ja käytetään selvästi enemmän tänä päivänä kuin 1990-luvun alussa (Varjonen 2015, 29). Metson ym. (2012, 9) mukaan huumausaineiden käyttö on yleistynyt merkittävästi vuosien 1992 ja 2010 välillä ja ne ovat tulleet tunnetummaksi suomalaisessa yhteiskunnassa, mikä on johtanut mielipiteiden ja asenteiden lieventymiseen huumeita kohtaan. Erityisesti mielipiteet ja asenteet kannabista kohtaan ovat lieventyneet huomattavasti toisin kuin muiden laittomien huumausaineiden kohdalla. (Hakkarainen ym. 2011b.) Oleellista onkin huomata, että huumeiden käytössä on pääsääntöisesti kysymys yhteen tai muutamaan käyttökertaan rajoittuvasta kokeilusta, minkä mukaan myös suomalaisten mielipiteet ja asenteet asettuvat. Huumeiden kokeilua pidetään huomattavasti suotavampana kuin säännöllistä käyttöä. Kuitenkin kannabiksen

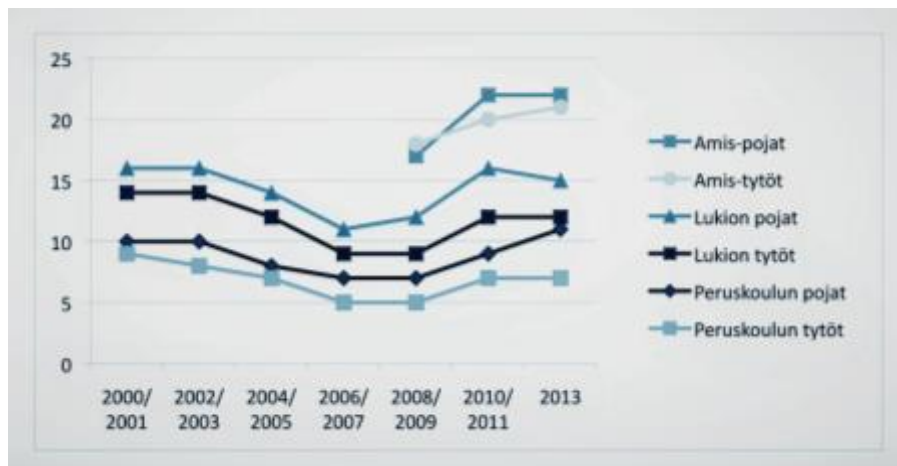
säännölliseen käyttöön on alettu suhtautua viime vuosina suopeammin alle 35-vuotiaiden keskuudessa. (Metso ym. 2012, 36.)

THL on julkaissut raportin väestötutkimuksista suomalaisten huumeiden käytöstä ja huumeasenteista vuosina 1992-2010. Vaikka suomalaisten mielipiteet ja asenteet ovat lieventyneet huumausaineita kohtaan, tutkimuksen mukaan huumeita pidetään ongelmana ja valtaosa suomalaisista ajattelee huumeiden aiheuttavan kohtalaisia tai suuria ongelmia. Naiset ja vanhemmat henkilöt kokevat, että huumeongelmat Suomessa ovat vähintään kohtalaisia tai suuria kun taas miehet ja nuoremmat henkilöt suhtautuvat suopeammin. Ajanjakso on myös muuttanut asenteita. Vuonna 2002 huumeongelmia on pidetty kaikkein suurimpina, mutta vuonna 2010 mielipiteet huumeiden vähäisistä ongelmista on kasvanut ja suurista ongelmista laskenut. (Metso ym. 2012, 25.)

2.3 Eri koulutusalojen erot huumeiden käytössä

Eri koulutusalojen välillä huumeiden käytössä ei ole tilastollisesti merkittäviä eroja, mutta yleisimmin korkeakouluopiskelijoiden keskuudessa huumeita ovat käyttäneet yliopistossa opiskelevat miehet YTHS:n vuoden 2012 korkeakouluopiskelijoiden terveystutkimuksen mukaan. Jotakin huumetta, lääkkeitä tai lääkkeitä ja alkoholia yhdessä päihtymistarkoituksessa oli käyttänyt 19% kaikista YTHS:n tutkimukseen osallistuneista korkeakouluopiskelijoista. Kannabis oli yleisin käytetty huumausaine, jota 24% miehistä ja 15,7% naisista ilmoitti kokeilleensa tai käyttäneensä joskus. Vuodesta 2000 vuoteen 2008 huumeiden kokeilu ja käyttö lisääntyivät yliopisto-opiskelijoiden keskuudessa, mutta vuonna 2012 tehdyn tutkimuksen mukaan ne kääntyivät laskusuuntaan. (Kunttu & Pesonen 2013, 72-73.)

Vuonna 2013 tehdyn kouluterveyskyselyn mukaan ainakin kerran huumeita kokeilleiden osuus lukioikäisillä oli korkeampi kuin peruskoululaisilla, mutta ammatillisten oppilaitosten opiskelijoiden osuus oli kaikista suurin (kuvio 2). Jokaisessa koulutusasteessa poikien osuus oli tyttöjä suurempi. Peruskoulun 8. ja 9. luokkalaisista huumeita oli kokeillut ainakin kerran elämässään 9% ja lukion 1. ja 2. luokkalaisista 13%, kun taas ammatillisten oppilaitosten opiskelijoiden vastaava luku oli 21%. (Varjonen ym. 2014, 34-35.)

KUVIO 2. Ainakin kerran huumeita kokeilleiden määrä prosentteina eri koulutusasteiden välillä vuosina 2000-2013 (Varjonen ym. 2014, 35)

15-16-vuotiaille peruskoululaisille tehdään joka 4.vuosi ESPAD-tutkimus (eurooppalainen koululaistutkimus nuorten päihteiden käytöstä). Vuonna 2011 tehdyn tutkimuksen mukaan kannabista oli kokeillut joskus elämänsä aikana 12% pojista ja 10% tytöistä. Luvut ovat kasvaneet muutaman prosenttiyksikön viimeisen neljän vuoden aikana. Muita huumeita kuin kannabista kokeilleiden osuus oli 4%, joka on pysynyt samana aiempinakin vuosina. (Raitasalo, Huhtanen, Miekkala & Ahlström 2012, 22-23.)

2.4 Huumeiden käyttö muualla maailmassa

Huumeiden käytöstä on vaikeaa saada kokonaisvaltaisia ja täysin luotettavia tietoja maailmanlaajuisesti, mutta kuitenkin tiedetään, että se on maailmanlaajuinen ongelma (Huumeongelma Euroopassa 2007, 11). Arviolta 250 000 15-64 –vuotiasta ihmistä on kertonut käyttäneensä huumeita ainakin kerran vuonna 2015. Luku on pysynyt melko tasaisena viimeisen viiden vuoden ajan. Huumeiden ongelmakäyttäjiä on maailmanlaajuisesti noin 29,5 miljoonaa. (World Drug Report 2017, 13.)

Kannabis on ylivoimaisesti käytetyin huumausaine. Vuonna 2015 käyttäjiä oli yli 180 miljoonaa. Kannabiksen käyttö on lisääntynyt Pohjois- ja Etelä-Amerikassa, mutta vähentynyt osassa Eurooppaa. Toiseksi eniten käytettiin amfetamiinia (37 miljoonaa käyttäjää), jonka käyttö, erityisesti metamfetamiinin, on noussut Pohjois-Amerikassa, Oseanian alueella ja Aasian useilla alueilla. Vuonna 2015 noin 35 miljoonaa ihmistä käytti opiaatteja tai väärinkäytti reseptillä määrättyjä opioideja, joista noin puolet

käyttivät heroiniä ja opiumia. Arvellaan, että heroiinin käyttö on lisääntynyt Länsi- ja Keski-Euroopassa, etenkin Isossa-Britanniassa sekä Aasian maissa, erityisesti Thaimaassa, Intiassa ja Pakistanissa. Tähän on vaikuttanut se, että nykyään heroiniä käytetään myös polttamalla suonensisäisen käytön lisäksi. Kokaiinin käyttö on jakautunut melko tasaisesti pääasiassa Länsi- ja Keski-Eurooppaan sekä Uuden-Seelannin ja Australian alueille. Kokaiinin käyttäjiä oli noin 17 miljoonaa vuonna 2015 ja se on pysynyt melko samana tai jopa laskenut vuodesta 2010. Ekstaasin käyttäjiä oli lähes 22 miljoonaa, joista suurin osa Oseanian alueella, Euroopassa ja Pohjois-Amerikassa. Länsi- ja Keski-Euroopassa ekstaasin käyttö on lisääntynyt vuodesta 2013. (World Drug Report 2017, 13-15; Gossop 2000, VII.)

Maailmanlaajuisessa huumeiden käytössä on myös sukupuolten välillä eroja. Miehet käyttävät jopa kolme kertaa naisia enemmän kannabista, amfetamiinia tai kokaiinia. Sen sijaan naiset väärinkäyttävät enemmän reseptilääkkeitä etenkin rauhoittavia ja reseptillä määrättyjä opioideja. (World Drug Report 2017, 16.)

3 HUUMETESTAUS

3.1 Huumeseula osana huumetestausta

Huumetestauksella pyritään selvittämään, onko testattavalla elimistössään joitakin tiettyjä huumausaineita näytteenantohetkellä tai ennen sitä. Analyysejä voidaan tehdä esimerkiksi hius- ja sylkinäytteistä, mutta tavallisimmin käytetään veri- tai virtsanäytteitä. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2015.) Huumetestausta määrittää kaikki testauksen vaiheet preanalytiikasta postanalytiikkaan. Huumetesti taas on osa huumetestausta ja koostuu ensivaiheen analyysistä sekä varmistusanalyysistä. Ensivaiheen analyysi eli huumeseulonta suoritetaan yleensä erilaisilla immunologisilla seulonta-analyyseillä. Seulontatestit voivat olla pikatestejä tai laboratoriolaitteilla tehtyjä tutkimuksia. (Seppälä ym. 2008, 89-90.) Ensivaiheen analyysi ei kuitenkaan ole täysin luotettava, sillä testit reagoivat herkästi myös samankaltaisiin yhdisteisiin. Seulonnan ollessa positiivinen, tulos tulee varmistaa akkreditoitussa laboratoriossa tarkemmalla varmistusanalyysillä, yleensä käyttäen massaspektrometristä tai kromatografista menetelmää. (Mykkänen, Kuoppasalmi, Tissari, & Henriksson 2015, 17-18; Seppä, Aalto, Alho & Kiiänmaa 2012, 55)

Tavallisimmat huumeseulat tunnistavat ainakin kannabiksen, amfetamiinin, kokaiinin, opiaatit ja osa myös LSD:n, jos sen käyttö on tapahtunut äskettäin (Dahl & Hirschovits 2007, 319). Koska tavanomaiset immunologiset huumetestit tunnistavat vain osan huumausaineista, joudutaan toisinaan tekemään laajempi huumeseula käyttäen myös kromatografisia ja massaspektrometrisiä menetelmiä testin kattavuuden täydentämiseksi (Seppä ym 2012, 55). Taulukossa 1 on esitetty muutamien yleisesti käytettyjen huumausaineiden arvioidut toteamisajat virtsasta. Huumausaineen luokan, käytön ajankohdan ja käyttömäärän lisäksi nesteytys, paino, ikä, terveydentila, kehon rasvaprosentti ja muut aineenvaihdunnalliset tekijät voivat vaikuttaa virtsan huumausainepitoisuuteen (Jaffee, Trucco, Levy & Weiss 2007; Dahl & Hirschovits 2007, 320). Kannabis näkyy monia muita huumausaineita pidempään virtsassa, sillä kannabiksen psykoaktiiviset ainesosat, kannabinolit, ovat rasvaliukoisia ja niiden puoliintumisajat ovat useita päiviä (Dahl & Hirschovits 2007, 8).

TAULUKKO 1. Eri huumausaineiden toteamisajat virtsasta (Drugs of Abuse Reference Guide 2007)

Huumausaine	Näkyvyys virtsassa
Amfetamiinit (poislukien metamfetamiini)	1-5 päivää
Metamfetamiini	3-5 päivää
MDMA (Ekstaasi)	72 h
Bentsodiatsepiinit	3 päivää. Runsaan ja pitkäaikaisen käytön jälkeen 4-6 viikkoa
Kannabis	2-7 päivää. Runsaan ja pitkäaikaisen käytön jälkeen: 1-2 kk.
Kokaiini	2-5 päivää (tietyt munuaissairaudet saattavat aiheuttaa poikkeuksia)

LSD:n lisäksi esimerkiksi ekstaasin, gamman (gammahydroksivoihappo) tai muiden muuntohuumeiden käyttöä ei aina saada näkyviin huumeepikatesteillä (Huumeongelmaisen hoito 2012). Muuntohuumeet vastaavat vaikutuksiltaan olemassa olevia huumausaineita, mutta niistä kaikkia ei voida luokitella juridisesti huumausaineiksi poikkeavan rakenteensa vuoksi (Seppä ym. 2012, 22). Erilaisia päihdyttäviä aineita on käytännössä niin paljon, ettei kaikkia pystytä tunnistamaan. Huumeidenkäyttäjä ei siis välttämättä aina jää kiinni huumeetestistä. (Dahl & Hirschovits 2007, 319.)

Huumeiden käytön lisääntyessä huumeestausta suoritetaan Suomessa koko ajan yhä enemmän. Seulonnat ovat noin kymmenenkertaistuneet vuosikymmenessä ja huumeanalyysit ovat voimakkaasti lisääntyneet. Mahdollisuudet testaukseen ovat parantuneet ja kynnys siihen ryhtymisestä madaltunut. (Seppä ym. 2012, 54; Seppälä ym. 2008, 86, 88.) Testauksen lisääntyminen on myös seurausta työpaikoilla tehtävien huumeetestien voimakkaasta lisääntymisestä vuonna 2004 tulleen lakimuutoksen myötä (Seppä ym. 2012, 54). Huumeidenkäyttäjien muuttuvien käyttötottumusten, muuntohuumeiden ja huumeäytteiden manipulointiyritysten vuoksi huumeestausta on kuitenkin entistä vaativampaa (Seppälä ym. 2008, 88; Aulio 2011; Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos 2015).

Huume-testaus voi olla joko valvonnallinen tai terveydenhoidollinen. Terveydenhoidollisen testauksen lähtökohtana ovat yleensä terveydenhoidolliset perusteet esimerkiksi tajuttoman potilaan oireita selvittäessä. Näin ollen terveydenhoidollisessa testauksessa valvonnan tasosta voidaan useimmiten joustaa, jos ei ole syytä epäillä testattavan yrittävän manipuloida näyttöä. Valvonnallista testausta taas tehdään, jotta huumeiden käyttö saataisiin selville. Tahot, joiden aloitteesta valvonnallista testausta tehdään voivat olla esimerkiksi oppilaitokset, työpaikat, poliisi tai muut viranomaiset. (Seppälä ym. 2008, 91-93.)

3.2 Huume-testausta koskeva lainsäädäntö ja etiikka

Jokaisella on oikeus hyvään, oikeudenmukaiseen hoitoon (Laki potilaan asemasta ja oikeuksista 785/1992). Olosuhteet tulee luoda myös laboratoriotuotinnassa sellaisiksi, että asiakas kokee saavansa hyvää, asiantuntevaa kohtelua (Tuokko, Rautajoki & Lehto 2009, 132). Laboratoriotutkimusprosessin kaikissa vaiheissa asiakkaan hyvinvointi ja hänen oikeutensa ovat bioanalyytikon toiminnan ensisijaisena tavoitteena (Suomen bioanalyytikko ry 2006).

Huume-testausta säätelevät erilaiset lait ja säädökset, joilla turvataan testattavan koskemattomuus, yksityiselämän suoja sekä muut perusoikeudet. Asetuksilla varmistetaan, että huume-testaukset tehdään laboratoriodien laatustandardien mukaisesti niin, että testattavan huume-aineiden käytöstä saadaan mahdollisimman luotettava kuva. Niin terveydenhoidollisen kuin valvonnallisen huume-testauksen tavoitteena on testattavan terveyden edistäminen (Huumeongelman hoito 2012).

Potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (785/1992) 6 §:n mukaan potilasta on hoidettava yhteisymmärryksessä hänen kanssaan. Huume-testaukseen tarvitaan potilaan suostumus (Huumeongelman hoito 2012). Pakkokeinoja huume-aineiden selvittämisessä voidaan kuitenkin käyttää tietyissä tilanteissa muun muassa epäiltäessä rikosta, josta voi seurata enemmän kuin kuuden kuukauden vankeusrangaistus. Pakkokeinolain (806/2011) mukaan henkilökatsastuksesta ei saa aiheutua tutkittavalle tarpeetonta haittaa. Esimerkiksi verikokeen ottamista on pidetty sallittuna testattavan vastustuksesta huolimatta, mutta virtsarakon katetrointia ei (Seppälä ym. 2008, 96). Testattavalle tulee antaa mahdollisuus kiistää positiivinen testitulokset, jotta henkilön

oikeusturva säilyy. Näin ollen testattavalla on oikeus uuteen testaukseen. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2015.)

Eniten huumetestausta koskevia lakeja on säädetty työnhakijoiden ja työntekijöiden testauksen osalta (Seppälä ym. 2008, 97). Työterveydenhuoltolain (1383/2001) 3 §:ssä huumausainetestillä tarkoitetaan testiä, jolla on tarkoitus selvittää, onko työnhakija tai työntekijä käyttänyt huumausaineita muista kuin lääkinnällisistä syistä. Yksityisyyden suojasta työelämässä annetun lain (759/2004) mukaan työnantaja voi joissain tilanteissa edellyttää työntekijää tai työnhakijaa toimittamaan todistus huumausainetestiin osallistumisesta. Näitä ovat lain 8 §:n mukaan tilanteet, joissa työnantajalla on perusteltua aihetta epäillä, että työntekijällä on riippuvuus huumeista tai työntekijä on työaikana huumausaineiden vaikutuksen alaisena. Lain 7 §:n mukaan myös työnhakijalta voi edellyttää todistusta huumausainetestiin osallistumisesta esimerkiksi silloin, jos työtehtävien suorittaminen huumausaineiden vaikutuksen alaisena voi vaarantaa työntekijän itsensä tai toisen henkeä, terveyttä tai työturvallisuutta.

Valtioneuvoston asetus huumausainetestien tekemisestä (218/2005) säätelee yksityiskohtaisesti työelämässä tehtävää huumetestausta. Asetuksen 5 §:n mukaan näytteenoton tulee tapahtua asianmukaisissa ja valvotuissa olosuhteissa testattavan yksityisyyden suoja huomioon ottaen. Näytteenotto ja näytteen käsittely tulee suorittaa luotettavalla tavalla, siten etteivät eri testattavien näytteet voi sekoittua, näytteeseen ei pääse epäpuhtauksia eikä näytettä pääse väärentämään. Työelämässä tehtävistä huumeteisteistä annetaan sovellusohjeita sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön ohjeessa (2/2006)

3.3 Virtsanäytteiden manipulointi

Työturvallisuuskeskuksen arvion mukaan huumetestien luotettavuus on vähentynyt, sillä huumeidenkäyttäjät osaavat manipuloida niitä (Koponen 2016). Huumetestauksen tuloksen tuomien sanktioiden vuoksi huumeidenkäyttäjät voi yrittää vaikuttaa huumeeseulan tulokseen monella tavalla (Aulio 2011b). Esimerkiksi Internetistä voi nopeasti löytää erilaisia manipulointikeinoja ja tietoja siitä, kuinka niitä laboratoriossa yritetään havaita (Scholer 2004, 128).

Huumeidenkäyttäjä voi yrittää laimentaa näytettä tai häiritä sen analysointia esimerkiksi juomalla paljon ennen testausta tai lisäämällä näytteeseen vettä tai muita analysointia häiritseviä aineita. Tällaisia aineita voivat olla suola, etikka tai valkaisuaine. (Aulio 2011b.) Aineet vaikuttavat muun muassa näytteen pH-arvoon, joka puolestaan vaikuttaa antigeenien sitoutumiseen vasta-aineisiin. Näin ollen aineet häiritsevät erityisesti immunologista menetelmää. (Riahi-Zanjani 2014.) Conen, Langen ja Darwinin (1998) mukaan erityisesti runsas juominen voi aiheuttaa vääriä negatiivisia tuloksia, sillä se voi laimentaa virtsaa niin, etteivät huumeaineet tule testissä esille. Conen ym. (1998) tutkimuksessa tutkittavilla huumeitestien tulokset olivat yleisesti negatiivisia, kun he olivat juoneet noin kaksi litraa nesteitä kokaiinin ja kannabiksen käytön jälkeen. Testattava voi myös esittää jonkun muun henkilön virtsan olevan hänen omaansa esimerkiksi teippaamalla vieraan näytteen oman vatsansa päälle. Virtsa voi olla kavereilta saatua tai katukaupasta osetettua. (Dahl & Hirschovits 2007, 320.)

Huumeidenkäyttäjien keskuudessa suosiotaan kasvattaneet uudet muuntohuumeet tuovat myös omat ongelmansa huumeestaukseen. Aineita kehitetään ja käytetään muun muassa huumeestauksen kiertämiseksi. (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2015.) Huumeanalyysit eivät aina pysy jatkuvasti muuttuvan aineryhmän perässä (Seppälä ym. 2008, 88).

3.4 Valvottu virtsanäytteenotto

Valvonnallisella huumeestauksella pyritään tunnistamaan huumeidenkäyttäjät ja se tehdään yleensä muista kuin terveydenhoidollisista syistä. Positiivisesta tuloksesta testattavalle voi koitua taloudellisia, sosiaalisia, oikeudellisia tai oikeusturvaan liittyviä seuraamuksia. Tämän vuoksi tulosten täytyy olla luotettavia. Tulosten oikeellisuuden kannalta oleellista on, että koko testausprosessi on riittävän luotettava ja lakeja sekä sopimuksia noudatetaan jokaisessa vaiheessa. Erityisesti näytteenoton tulee olla riittävän luotettavaa ja sopimusten mukaista, sillä testattava saattaa yrittää manipuloida näytettä seuraamuksia välttääkseen. (Seppä ym. 2012, 54.)

Yleisesti suurin osa (46-68,2%) kliinisesti merkittävistä virheistä laboratoriotutkimusprosesseissa syntyy prosessin preanalyttisessä vaiheessa. Tämän vuoksi näytteenottajan tulee ylläpitää osaamista jatkuvasti ja hänellä on oltava tehtävän

vaatima koulutus. (Tuokko ym. 2009, 8.) Valvotussa huumetestauksessa näytteenottajan on pääsääntöisesti oltava terveydenhuollon ammattilainen, jolla on työpaikan tai jonkin muun tahon antama dokumentoitu koulutus huumenäytteenottoon. Näytteenottajan tulee ymmärtää, miksi huumetestejä tehdään ja miksi näytteenottoa valvotaan. Hänen on osattava itse valvoa näytteenottoa, käsitellä asianmukaisesti näytettä sekä osata toimia poikkeavissa tilanteissa. (Seppälä ym. 2008, 101.)

Näytteenantotilat tulee suunnitella niin, että manipulointiyritykset voidaan mahdollisimman hyvin ennaltaehkäistä. WC-istuimen säiliön veden tulisi olla värjättyä tai vettä ei tulisi olla ollenkaan. Ihanteellisimmassa tapauksessa näytteenantotilassa olisi vain WC-istuin. Jos tilassa on kuitenkin esimerkiksi lavuaari, tulee sen käyttö estää, jottei näytettä päästä laimentamaan. Muita mahdollisia laimennokseen käytettäviä aineita, kuten saippuaa, ei saisi pitää näytteenantotilassa. (Seppälä ym. 2008, 102.)

Jokainen näytteenannon vaihe tulee suorittaa teknisesti luotettavalla tavalla siten, ettei manipulointia pääse tapahtumaan (Seppälä ym. 2008, 103). Testattavan identifiointi eli tunnistaminen on ensimmäinen tärkeä osa näytteenottoa (Tuokko ym. 2009 10). Ennen näytteenantoa testattava kertoo itse nimensä ja henkilötunnuksensa, jonka lisäksi näytteenottaja varmistaa henkilöllisyyden kuvallisesta henkilöllisyystodistuksesta. Näytettä ei oteta, jos henkilöllisyystodistusta ei ole mukana eikä testattavaa voi muulla keinolla tunnistaa. (Fimlab Laboratoriot Oy, 2016)

Jotta valvottu näytteenotto voidaan suorittaa, on siihen oltava testattavan suostumus (Laki potilaan asemasta ja oikeuksista 785/1992). Näytteenottajan olisi hyvä olla testattavan kanssa samaa sukupuolta oleva henkilö, joka seuraa WC-tilassa näytteenottoa koko tapahtuman ajan varmistaakseen näytteen alkuperän (Seppälä ym. 2008, 103). Näyte olisi hyvä ottaa aamuvirtsasta tai virtsasta, joka on ollut vähintään neljä tuntia rakossa. Sekä näytteenottajan että testattavan tulisi käyttää käsineitä koko näytteenannon ajan. Näyteastia luovutetaan testattavalle näytteenantotilanteessa ja testattavan on annettava se näytteenottajalle heti näytteenannon jälkeen. Näyte jaetaan kahteen keräysastiaan (A- ja B-näyte) ja sinetöidään pian näytteenannon jälkeen (Dahl & Hirschovits 2007, 321). Näytepullot sinetöidään heti näytteenannon jälkeen (Seppälä ym. 2008, 103).

3.5 Näytteen kelpoisuuden arvioiminen

Huumenäytteiden manipulointirytykset tulee ottaa huomioon myös virtsanäytettä käsiteltäessä. Virtsanäytteen kelpoisuutta voidaan arvioida erilaisilla näytteenannon jälkeen suoritettavilla kokeilla (taulukko 2). Suosituksen mukaan heti näytteenannon jälkeen tulee tarkastaa näytteen pH, lämpötila, kreatiniinipitoisuus, ominaispaino sekä ulkonäkö, jotta mahdollinen manipulointirytytys saataisiin selville. Myös nitriittipitoisuus olisi hyvä selvittää ennen analysointia. (Seppälä ym. 2008, 103-104, 106.) Emäksiset aineet, kuten pesuaine tai sooda, nostavat pH:ta, omenamehun sitruunahappo ja muut happamat aineet puolestaan laskevat sitä. Näytteen matala lämpötila tai epäilyttävä ulkonäkö voi myös kertoa manipulointirytyksestä. (Aulio 2011.) Markkinoilla on myös manipulointiliuskoja, jotka mittaavat pH:n, kreatiniinin ja ominaispainon lisäksi muun muassa glutaraldehydiä, nitriittejä ja muita manipulointiin käytettäviä aineita. Liuskoilla ei kuitenkaan pystytä paljastamaan kaikkia manipulointikeinoja. (Seppälä 2008, 104.)

TAULUKKO 2. Virtsanäytteen kelpoisuuden toteaminen erilaisilla mittauksilla (Seppälä ym. 2008, 104)

	Normaalit arvot virtsassa	Mistä matala arvo voi kertoa?	Mistä korkea arvo voi kertoa?
Lämpötila	32-38°C	Näyte on vaihdettu tai siihen on lisätty jotain.	
pH	4,5-8	Näytteeseen on lisätty jotain. Erittäin matala arvo (alle 3) on virtsassa fysiologisesti mahdoton.	Näytteeseen on lisätty jotain. Erittäin korkea arvo (yli 11) On virtsassa fysiologisesti mahdoton.
Kreatiniini	Yli 1,8 mmol/l	Näyte on laimeaa. Jos arvo on erittäin matala (alle 0,44 mmol/l), näyte on yleensä muuta kuin virtsaa.	
Ominaispaino	1,005-1,035	Näyte on laimeaa.	Näytteeseen on lisätty jotain.

Virtsanäytteen kelpoisuutta arvioitaessa tulee muistaa, että kyseessä ei välttämättä ole manipulointiyritys, jos näyte vaikuttaa arvojen perusteella laimealta. Poikkeavat arvot voivat johtua esimerkiksi sairaudesta tai annetusta lääkehoidosta. Laimen näyte voi johtua vesimyrkytyksestä. (Seppälä 2008, 104.)

4 OPINNÄYTETYÖN TAVOITE JA TARKOITUS

Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää, minkälaisia huumeäytteiden manipulointikeinoja Suomessa käytetään ja miten näytteenottaja voisi näitä havaita ja estää.

Opinnäytetyön tavoitteena on, että näytteenottaja pystyy havaitsemaan ja estämään erilaisia huumeäytteiden manipulointikeinoja. Näin voidaan varmistaa, että näyte on laadullisesti otettu oikein ja huumeäyttestien tulokset ovat luotettavia.

Tutkimuskysymykset

1. Minkälaisia huumeäytteiden manipulointikeinoja käytetään?
2. Miten näytteenottaja voi estää mahdollisia manipulointiyrityksiä?

5 TUTKIMUSMENETELMÄT JA TUTKIMUSAINEISTO

5.1 Laadullinen lähestymistapa tutkimusmenetelmänä

Valitsimme tutkimusmenetelmäksi kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimuksen. Kvalitatiivisen tutkimuksen lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen ja sen tarkoitus on saada kokonaisvaltainen kuva tutkittavasta ilmiöstä (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2014, 161). Se pyrkii kontekstuaalisuuteen, tulkintaan ja toimijoiden näkökulman ymmärtämiseen (Hirsjärvi & Hurme 2011, 22). Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tuodaan tutkittavan näkökulma esille ja tapauksia käsitellään ainutkertaisina (Hirsjärvi ym. 1997, 164). Tämän vuoksi pidimme laadullista lähestymistapaa sopivana tutkimuksellemme ja selvittämään tutkittavaa ilmiötä eli huumeäytteen manipulointiyrityksiä huumeidenkäyttäjien näkökulmasta. Aiheesta löytyi niukasti aikaisempia tutkimuksia varsinkaan huumeidenkäyttäjien näkökulmasta, mikä oli myös yksi syy laadullisen lähestymistavan valinnalle.

Tutkimuksessamme tutkittava kohdejoukko on pieni ja se on valittu tarkoituksenmukaisesti, ei satunnaisotoksen menetelmää käyttäen, mikä on tyypillistä kvalitatiiviselle tutkimukselle (Hirsjärvi ym. 1997, 164). Pienen kohdejoukon vuoksi tutkimusaineistomme jäi melko pieneksi. Pienikin tutkimusaineisto on kuitenkin usein riittävä laadulliselle tutkimukselle, sillä siinä laatu on määrää oleellisempi (Eskola & Suoranta 1998, 18).

Kvalitatiivinen tutkimus on tunnuspiirteeltään kokonaisvaltaista tiedon hankintaa, jossa aineisto kerätään luonnollisissa, todellisissa tilanteissa. Siinä suositaan ihmistä tiedon keruun välineenä sekä luotetaan enemmän havainnointiin ja keskusteluihin kuin mittalaitteilla hankittuun tietoon. (Hirsjärvi ym. 1997, 164.) Tyypillisiä laadullisen tutkimuksen aineistonkeruumenetelmiä ovat haastattelu, havainnointi, kysely ja erilaisiin dokumentteihin perustuva tieto (Tuomi & Sarajärvi 2009, 71). Käytimme tutkimuksessamme aineistonkeruumenetelmänä teemahaastattelua.

5.2 Kohderyhmän valinta ja aineiston kerääminen

Keräsimme tutkimusaineiston haastattelemalla viittä entistä huumeidenkäyttäjää. Tarkoituksenamme oli haastatella henkilöitä, joilla on tuoretta tietoa ja kokemuksia huumeiden manipuloituyrityksistä. Olimme syksyllä 2016 yhteydessä suomalaiseseen päihdetyötä tekevään järjestöön, josta saimme neljä kokemusasiantuntijaa haastateltaviksi. Otimme vielä keväällä 2017 yhteyttä myös toiseen järjestöön, jonka kautta saimme vielä yhden entisen huumeidenkäyttäjän haastateltavaksi.

Teimme neljä haastattelua syksyllä 2016 ja yhden keväällä 2017. Sovimme haastatteluajat etukäteen ja haastateltaville oli kerrottu opinnäytetyömme aihe, jotta he osasivat hieman valmistautua haastatteluun. Toteutimme haastattelut yksilöhaastatteluina ja nauhoitimme ne. Ennen haastattelun aloittamista kerroimme haastateltaville haastattelun olevan luottamuksellinen eli aineisto tulisi käyttöön vain opinnäytetyön tutkimusta varten ja nauhoitukset tuhottaisiin opinnäytetyön valmistuttua eikä heidän tai järjestön nimiä tulisi missään vaiheessa esille. Pyysimme kultakin haastateltavalta kirjallisen suostumuksen haastatteluihin (liite 2).

5.3 Teemahaastattelu aineistonkeruumenetelmänä

Aineistonkeruumenetelmänä käytimme teemahaastattelua, joka on lomake- ja avoimen haastattelun välimuoto eli puolistrukturoitu haastattelu. Teemahaastattelun nimi tulee siitä, että haastattelut kohdennetaan tiettyihin teemoihin, joista keskustellaan. (Hirsjärvi & Hurme 1995, 35-36.) Teemahaastattelussa aihepiirit eli tema-alueet ovat tyypillisesti ennalta määriteltyjä, mutta kysymysten muoto ja järjestys voivat vaihdella haastattelutilanteiden mukaan (Hirsjärvi ym. 1997, 208). Olimme määritelleet haastatteluiden kysymykset etukäteen teemoittain, mutta vaihtelimme kysymysten muotoa ja järjestystä. Haastateltavat saivat vastata niihin omin sanoin, sillä vastauksia ei oltu sidottu vastausvaihtoehtoihin. Teemoina olivat haastateltavien taustatiedot, valvonnallinen huumeetestausta, huumeiden manipulointi sekä manipuloinnin estäminen ja havaitseminen (liite 1).

Teemahaastattelun avulla voidaan tutkia ihmisen intentioanaalista eli tarkoituksenmukaista toimintaa ja arvomaailmaa haastateltavien kokemusten kautta. Näin ollen teemahaastattelussa ei ole kyse ennalta asetettujen hypoteesien todentamisesta vaan pikemminkin hypoteesien löytämisestä. Tarkoituksena on kerätä aineisto, jonka avulla pystytään luotettavasti tehdä päätelmiä tutkittavasta ilmiöstä. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 66.)

Valitsimme teemahaastattelun, jotta saisimme mahdollisimman paljon uutta tietoa, kun haastattelut suoritettiin tiettyjen teemojen varassa yksityiskohtaisten kysymysten sijaan. Tarkoituksena oli myös selvittää haastateltavien omia kokemuksia ja ajatuksia.

Haastattelut toteutettiin yksilöhaastatteluina. Emme ole aiemmin tehneet vastaavanlaista tutkimusta, joten yksilöhaastattelut tuntuivat luontevimmalta ja helpoimmalta tavalta toteuttaa. Yksilöhaastattelut sopivat myös opinnäytetyömme arkaluonteisen aiheen vuoksi ja näin pystyimme varmistamaan haastateltavien nimettömänä pysymisen. Haastattelut nauhoitettiin ja ne kestivät 15-23 minuuttia. Ensimmäinen haastattelu kesti pidempään kuin muut, sillä se oli meillekin uusi tilanne, mutta loput haastattelut toteutuivat sujuvammin. Ensimmäisen haastattelun jälkeen sovimme, että toinen meistä johtaa haastattelua, jotta haastattelutilanne olisi selkeämpi myös haastateltavalle. Vaihdoin johtavan haastattelijan roolia jokaisen haastattelun jälkeen.

Haastattelut toteutettiin päihdetyötä tekevien järjestöjen tiloissa. Olimme varanneet jokaiseen haastatteluun reilusti aikaa. Haastattelutilanteet olivat rentoja sekä rauhallisia ja ne toteutuivat ilman keskeytyksiä. Kommunikointi haastateltavien kanssa sujui ongelmitta. Haastateltavat puhuivat selkeästi ja ymmärrettävästi, joten muutamia sanoja tai ilmaisuja lukuun ottamatta haastateltavien ajatuksia ja tarkoituksia oli helppo tulkita ilman virheitä. Haastattelutilanne oli avoin ja haastateltavat saivat vastata vapaamuotoisesti kysymyksiimme. Pyrimme esittämään kysymykset mahdollisimman neutraalisti, mutta analysointia tehdessämme huomasimme kuitenkin, että osa kysymyksistä oli johdateltuja.

5.4 Analysointi

Laadullisen aineiston analyysin tarkoituksena on selventää ja tiivistää aineistoa säilyttäen kuitenkin aineiston sisältämä tutkimustieto. Analyysillä pyritään myös tuottamaan tutkittavasta asiasta uutta teoreettista tietoa. (Eskola & Suoranta 1998, 138.) Käytimme oppinäytetyössämme aineistolähtöistä eli induktiivista analysointimenetelmää. Aineistolähtöisen analysointimenetelmän tarkoituksena on yhdistellä käsitteitä, joiden kautta saadaan vastauksia tutkimuskysymyksiin. Induktiivisen aineiston analyysi koostuu kolmivaiheisesta prosessista: aineiston redusointi eli pelkistäminen, aineiston klusterointi eli ryhmittely sekä abstrahointi eli teoreettisten käsitteiden luominen. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108.)

Analysoinnin aineistonamme oli haastattelut, jotka olimme litteroineet eli aukikirjoittaneet nauhalta sanasta sanaan. Aineistoa kertyi yhteensä 23 sivua fonttikoolla 12 ja rivivälillä 1.15. Pelkistämävaiheessa perehdyimme aineistoon tarkasti, luimme haastattelut useaan kertaan läpi ja keskityimme tutkimuskysymyksiin vastaaviin osioihin. Jotta pystyimme helpommin hahmottamaan teksteistä tutkimuksen kannalta olennaisimmat asiat ja palaamaan niihin myöhemmin, teimme aineistoon eri väreillä merkintöjä ja haastattelut merkitsimme H1=haastattelu yksi, H2=haastattelu kaksi jne. Näin ollen myös haastateltavat säilyivät nimettöminä. Jaottelimme molemmat tutkimuskysymykset omien otsikoiden alle, joihin valitsimme olennaisia haastateltavien alkuperäisilmaisuja, jotka muutamme pelkistetyiksi ilmaisuiksi eli tiivistimme lauseet muutamaa yleiskieliseen sanaan (taulukko 3).

Klusteroinnin avulla tutkimuksen perusrakenteelle saadaan luotua pohja ja tutkittavasta ilmiöstä pystytään tekemään alustavia kuvauksia. Ryhmittelyssä yksittäiset tekijät lajitellaan yleisimpiin käsitteisiin, minkä avulla tutkimusaineiston saa tiivistettyä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 110.) Klusteroinnissa ryhmittelimme pelkistetyt ilmaisut samankaltaisia asioita kuvaavien käsitteiden alle. Toteutimme tämän leikkaamalla saksilla A4-papereista kaikki pelkistetyt ilmaisut, jonka jälkeen yhdistimme samankaltaiset käsitteet omiksi pinoiksi. Ryhmittelimme ne ensin alaluokan alle, jonka jälkeen yhdistimme ne yläluokaksi (kuvio 2).

Abstrahoinnissa tutkimusaineistosta valitaan tutkimuksen kannalta olennainen tieto, joista muodostetaan teoreettisia käsitteitä. Klusterointia pidetään osana abstrahointiprosessia, sillä abstrahoinnissa muodostetaan käsitteitä yhdistelemällä luokituksia. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 111.)

TAULUKKO 3. Alkuperäisilmauksia ja pelkistettyjä ilmauksia ennen näytteenantoa tapahtuvista manipulointiyrityksistä

Alkuperäisilmaus

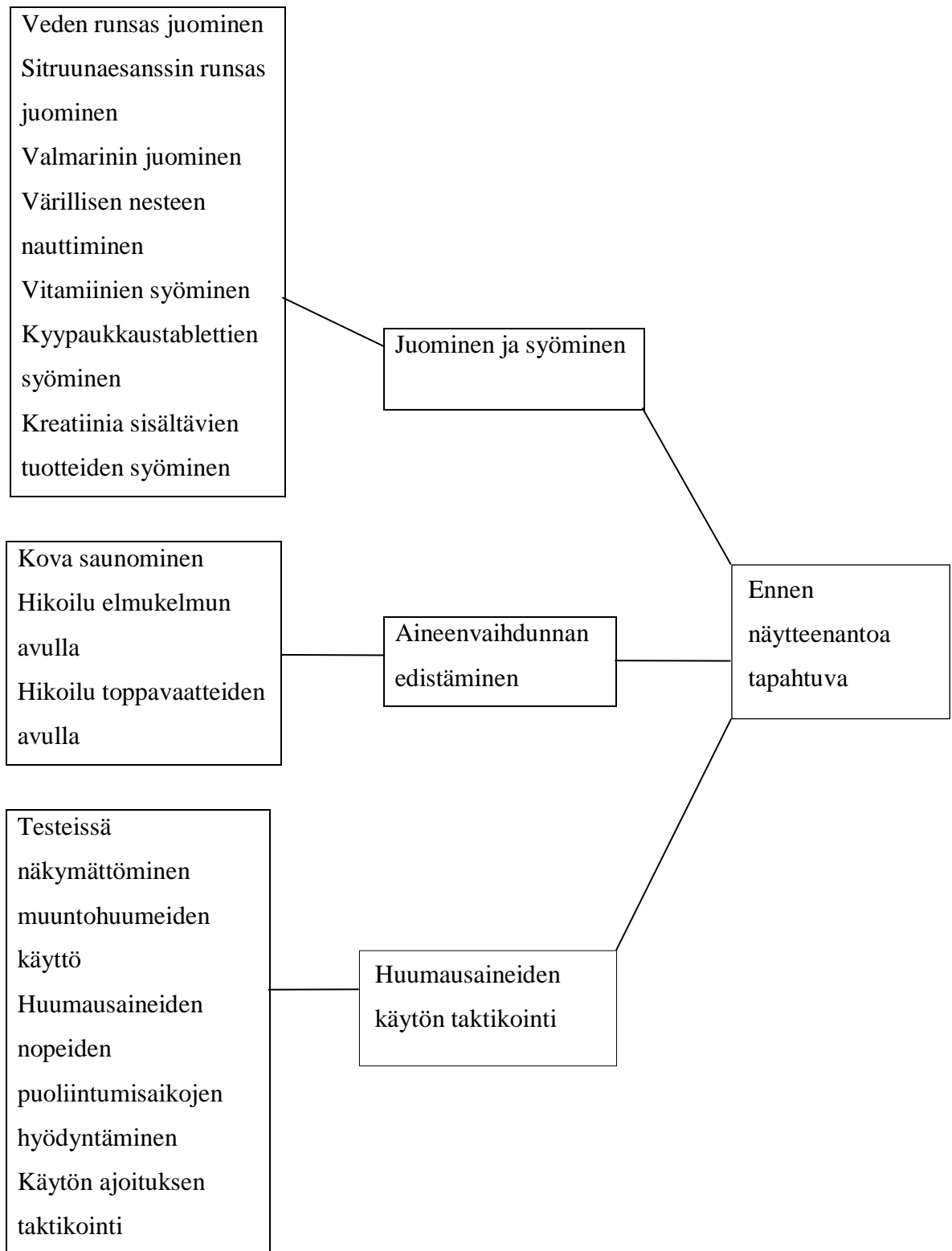
Pelkistetty ilmaus

Mä tein myös silleen, et mä join hirveesti vettä, että sitten siellä ei näy mitään, kun juo tarpeeksi. H3	Veden runsas juominen
Ja sit jostain joskus silloin teininä, kun rupes polttaa pilvee niin kuultiin semmonen juttu, että sitruunavettä ainakin kannabikseen. H2	Sitruunaesanssin/sitruunaveden runsas juominen
Mut semmosta valmariinia oon juonu... H1	Valmarinin juominen
Mut sitäkin yritti tehdä, et joi joitain värikästä, fantaa, koska se on oranssia. H1	Värillisen nesteen nauttiminen
...sit syöny vitamiineja, et se vesi värjäytyis... H5	Vitamiinien syöminen
Sit muuten yks, mitä me myös uskottiin joskus, haettiin apteekista kyypakkaus ja niitä aamulla. H2	Kyypakkaustablettien syöminen
...ku juo paljon vettä ni sit täytyy ottaa kreatiiniä, et se ei oo kuitenkaa vesitetty se seula tavallaan. H5	Kreatiinia sisältävien tuotteiden syöminen
Saunottiin ihan saatanasti. H2	Kova saunominen
Sit oli kaikkee, miten pystyy ihminen hikoilee, et sit vaa elmukelmua, kokovartaloside elmukelmusta. H2	Hikoilu elmukelmun avulla
...ja toppavaatteet päällä ulkona juoksee kesällä. H2	Hikoilu toppavaatteiden avulla
...nythän on kaikkii noita muuntohuumeita kauheet määrät, iso osa ei näy missään vielä, et ei osata testata niitä. H4	Testeissä näkymättömyyden muuntohuumeiden käyttö
..ja sit mä ehkä otin jotain semmosta, mikä ei näkyny niis seuloissa, et sit sitä pysty myös pelaamaan niinku ajan kanssa, ku tietää ne, kyl narkkarit tietää, et kuinka kauan joku näkyy, et mikä se puoliintumisaika on ja millon se poistuu ja.. Et se ei kerrokaan se puhdas seula välttämättä mun kokemuksen mukaan käytöstä mitään. H4	Huumausaineiden puoliintumisaikojen hyödyntäminen
Kyl mä tietenkin olin pari päivää käyttämättä tai päivän ja sen seulanantopäivän. H2	Käytön ajoituksen taktikointi

Pelkistetty ilmaus

Alaluokka

Yläluokka

KUVIO 2. Ennen näytteenantoa tapahtuvat manipulointiyritykset

6 TUTKIMUSTULOKSET

6.1 Haastateltavien taustatiedot

Haastattelimme viittä entistä huumeidenkäyttäjää, joista kolme olivat naisia ja kaksi miehiä. Haastateltavien iät vaihtelivat 22-33 vuoden välillä. Kaikki haastateltavat olivat aloittaneet huumeidenkäytön 13-15-vuotiaina ja käyttäneet useita huumausaineita, muun muassa kannabista, amfetamiinia ja buprenorfiinia (Subutex). He olivat lopettaneet käytön noin 1-5 vuotta ennen haastatteluhetkeä. Haastatteluun osallistuneista jokainen oli ollut useissa valvonnallisissa huumausainetesteissä. Huumeseuloja oltiin tehty muun muassa vankilassa, lastenkodissa, päihdekuntoutuksessa ja koulun aloitteesta.

6.2 Huumenäytteiden manipulointirytykset

Jokaisella haastateltavalla oli kokemusta huumenäytteiden manipulointirytyksistä. Haastateltavat olivat myös kuulleet muilta huumeidenkäyttäjiltä erilaisista manipulointirytyksistä. Tutkimusaineiston perusteella esille tulleet manipulointirytykset jakautuivat ennen näytteenantoa ja näytteenannon aikana tapahtuvaan manipulointiin.

Huumenäytteiden manipulointirytykset osoittautuivat hyvin yleiseksi haastateltavien keskuudessa, sillä jokainen oli useaan kertaan yrittänyt jotakin manipulointikeinoa ennen näytteenanto tilannetta. Haastateltavat olivat kertomansa mukaan todennäköisesti myös onnistuneet manipuloinnissa lähes jokaisella kerralla. Jokaisen kohdalla osa huumeseuloista oli negatiivisia huumeidenkäytöstä huolimatta. Haastateltavien mukaan he eivät itsekään tieneet, auttoivatko kaikki manipulointirytykset ja jos auttoivat niin mitkä. Kuitenkin monia keinoja, mitä he olivat kuulleet tai lukeneet oltiin valmiita kokeilemaan siinä uskossa, että joku keinoista onnistuu.

Ketkä halua käyttää niin kyllä ne sen pyrkii salaamaan viimiseen asti keinolla millä hyvänsä. H3

6.2.1 Ennen näytteenantoa tapahtuvat manipulointirytykset

Ennen näytteenantoa tapahtuvat manipulointirytykset osoittautuivat tutkimusaineistossamme huomattavasti yleisemmäksi kuin näytteenantotilanteessa tapahtuvat manipulointirytykset. Kun näytteenantopäivä on tiedossa, huumeidenkäyttäjillä on aikaa valmistautua huumeiden näytteenantoon erilaisin tavoin ja saada testeistä negatiivinen tulos huumeiden käytöstä huolimatta. Kaikki haastateltavat olivat käyttäneet useampaa kuin yhtä ennen näytteenantoa tapahtuvaa manipulointikeinoa.

Jos se ihminen valitsee, että se yrittää jotenkin sitä manipuloida niin kyllä se sit varmaan jonkun keinon löytää, koska se tapahtuu just ennen sitä juttua. H3

Selkeästi yleisimmäksi manipulointikeinoksi osoittautui runsas nesteiden juominen näytteenantopäivänä ja ennen sitä. Jokainen haastateltava oli yrittänyt vaikuttaa näytteen laimeuteen runsaalla juomisella ja todennäköisesti onnistunut saamaan tällä tavalla negatiivisen tuloksen huumeiden näytteenantosta. Runsaan juomisen kerrottiin olevan myös muiden huumeidenkäyttäjien keskuudessa käytetyin manipulointikeino. Veden juonnin lisäksi moni haastateltavista oli juonut muun muassa sitruunaesanssia ja jotain värillistä nestettä, kuten Fantaa vaikuttaakseen näytteen väriin ja pH-arvoon. Eräs haastateltava oli kuullut sitruunaesanssin kiihdyttävän aineenvaihduntaa. Hän oli juonut myös Valmarinia, joka on apteekkeista saatava aineenvaihduntaa lisäävä liuos.

Mä tein myös silleen, et mä join hirveesti vettä, että sitte siellä ei näy mitään kun juo tarpeeksi. H3

Mut sitäkin yritti tehdä, et joi joitain värikästä, fantaa, koska se on oranssia. H2

Haastateltavilla oli tiedossa, että virtsanäytteiden manipuloinnin havaitsemiseksi virtsan pH ja kreatiniinipitoisuus saatetaan tarkistaa. Runsaalla juomisella virtsasta voi tulla liian laimeaa, jolloin kreatiniinipitoisuus on myös alhainen. Virtsan kreatiniinipitoisuuteen pyrittiin vaikuttamaan syömällä kreatiinia sisältäviä tuotteita. Muutama haastateltava oli myös syönyt vitamiineja ja kyypakkaustabletteja. Vitamiinien uskottiin värjäävän virtsaa.

...ku juo paljon vettä ni sit täytyy ottaa kreatiiniä, et se ei oo kuitenkaa vesitetty se seula tavallaan. H5

Osa haastateltavista yritti vaikuttaa virtsan huumausainepitoisuuteen edistämällä aineenvaihduntaa erilaisin tavoin ennen näytteenantopäivää. Kovan saunomisen ja hikoilun uskottiin edistävän aineenvaihduntaa niin, että huumausaineiden käyttö ei näkysi enää huumeeseulanantopäivänä. Elmukelmuksen ja toppavaatteiden avulla pyrittiin lisäämään hikoilua ja näin vaikuttamaan myös aineenvaihduntaan.

Sit oli kaikkee miten pystyy ihminen hikoilee et sit vaa elmukelmua, kokovartaloside elmukelmusta ja toppavaatteet päällä ulkona juoksee kesällä. H2

Jokainen haastateltava oli pyrkinyt salaamaan huumeiden käyttöä myös taktikoimalla käytön ajoitusta ja käyttämällä sellaisia huumeita, jotka eivät näy seuloissa tai jotka poistuvat elimistöstä nopeasti. Kun tarkka seulanantopäivä oli tiedossa, huumeita ei käytetty noin kahteen päivään ennen tätä. Haastatteluista kävi ilmi, että monilla huumeidenkäyttäjillä oli tarkka käsitys siitä, mitkä huumeet näkyvät virtsassa pitkään ja mitkä huumeet poistuvat elimistöstä nopeasti tai eivät välttämättä näy teisteissä ollenkaan. Moni jätti esimerkiksi kannabiksen käytön vähemmälle muutamaksi päiväksi ennen seulanantopäivää, sillä sen tiedettiin näkyvän virtsassa pidempään kuin monien muiden huumeiden. Sen sijaan seulanantopäivän lähestyessä saatettiin käyttää enemmän muita aineita, kuten Subutexia, joka ei näy virtsassa yhtä pitkään.

...sit mä ehkä otin jotain semmosta, mikä ei näkyny niis seuloissa, et sit sitä pysty myös pelaamaan niinku ajan kanssa... kyl narkkarit tietää, et kuinka kauan joku näkyy, et mikä se puoliintumisaika on ja millon se poistuu... Et se ei kerrokaan se puhdas seula välttämättä mun kokemuksen mukaan käytöstä mitään. H4

6.2.2 Näytteenannon aikana tapahtuvat manipulointirytykset

Näytteenantotilanteessa manipulointirytykset olivat huomattavasti vähäisempiä kuin ennen näytteenantoa tapahtuvat rytykset. Suurin osa haastateltavien kertomista manipulointirytyksistä oli kuultuja keinoja, mitä he eivät itse olleet kokeilleet. Yleisimmäksi manipulointirytykseksi osoittautui toisen henkilön virtsan kuljettaminen näytteenantotilanteeseen. Yksi haastateltavista oli itse onnistunut kuljettamaan ruiskussa toisen henkilön virtsaa ja antamaan sen näytteeksi, vaikka näytteenantotilanne oli ollut valvottu. Toinen haastateltava kertoi vieneensä kaverinsa virtsaa näytteenantotilanteeseen, mutta ei kuitenkaan ollut onnistunut antamaan sitä näytteeksi, sillä tilanne oli ollut valvottu. Kuultuja keinoja oli muun muassa emättimeen laitettu foliolla päällystetty filmipurkki tai shampoopullo, mikä olisi rikottu kynellä näytteenantotilanteessa. Virtsan kuljettaminen kondomin sisällä oli yleistä etenkin raskaana olevien naisten keskuudessa. Haastateltavat kertoivat myös, että internetistä saa ostettua erilaisia välineitä, joiden avulla pystyy kuljettamaan toisen henkilön virtsaa.

Pyysin mun yhtä koulukaveria virtsaamaan purkkiin ja sitten mä ostin tälläsen ruiskun ja otin sitä sen virtsaa sinne ja sitten mä laitoin sen tähän mun niinku vyötärölle... muistaakseni se oli ihan vaan yön alla H3

Yhdeksi manipulointirytykskeinoksi koettiin myös se, että miten näytteenantotilanteessa käyttäytyy. Haastateltavat toivat esille viatonta esittämisen ja luottamuksen luomisen näytteenottajan kanssa. Kun oli pitkään antanut negatiivisia huumesuloja, ei hoitaja osaisi enää epäillä testattavan käyttävän huumeita.

Kun ne luotti ja olin pitkään niitä puhtaita seuloja antanu ni eihän se siis omalla kohalla se hoitaja enää siinä sitte... hyvä jos oli paikalla tai vieressä. Ehkä se niinku luottamus täytyy ansaita noissa jutuissa. H4

Ja myöskin ajattelen, että yks semmonen manipulointirytytys oli myös se, et mähän myös esitin semmosta aika viatonta ja sellasta niin kuin että osasin ihmisistä aistia, että minkälaista ne niin kuin.. tai et mä osasin esittää ihmisten edessä semmosta niin kuin just viatonta ja se usein sitten toimi myös. H3

Haastateltavat olivat kuulleet muiden yrittäneen tehdä virtsanäytteestä tutkimuskelvottoman erilaisilla keinoilla. Näytteeseen oli muun muassa sotkettu saippuaa, joka oli kuljetettu kynnen alla, jotta se sotkisi virtsanäytteen pH:ta. Haastatteluista kävi ilmi, että näytteeseen sylkemistä ja näytteeseen tai näytepurkkiin koskemista sormella kontaminaation aikaansaamiseksi olisi myös kokeiltu muiden toimesta. Manipulointiyrityskkeinoksi tuotiin esille myös alkuvirtsan laskeminen wc-pönttöön, jolloin laimeampi osuus virtsasta olisi annettu näytteeksi.

Toisena henkilönä esiintymistä oli myös tapahtunut. Yksi haastateltavista kertoi kuulleensa, että toisen henkilön Kela-kortilla on pystytty käydä antamassa huumeeseulanäyte sellaisessa laboratoriossa, jossa henkilökunta vaihtuu usein. Henkilön on tarvinnut olla vain samaa sukupuolta ja suunnilleen saman ikäinen.

6.3 Manipuloinnin estäminen ja havaitseminen

Haastateltavat totesivat, että näytteenottajan on hankala estää huumeinäytteiden manipulointia, sillä manipulointi tapahtuu yleensä ennen näytteenantotilannetta. Tutkimusaineiston perusteella näytteenottajan toimintaan, näytteenottotilaan ja näytteenantajan toimintaan tulisi kuitenkin kiinnittää huomiota, jotta manipulointia pystyttäisiin estämään ja havaitsemaan.

Haastateltavat toivat esille eniten näytteenottajan toimintaan liittyviä huomioita. Näytteenottajan tulisi tutkia näytteenantaja mahdollisten ylimääräisten välineiden kuljettamisen estämiseksi. Yksi haastateltava toi esille, että näytteenottajan tulisi antaa selkeät ohjeet ennen virtsanäytteen antoa sekä valvoa näytteenantotilannetta tarkasti. Haastateltavien mukaan virtsan ulkonäkö olisi hyvä tarkistaa ja kiinnittää huomiota etenkin liian vesimäisiin virtsoihin. Näytteenottajan olisi myös tärkeää tarkistaa aina näytteenantajan henkilöllisyys kuvallisesta henkilöllisyystodistuksesta eikä pelkästään Kela-kortista.

...täytyy olla ylipäätään tarkkana, koska tuntuu, et narkkarit on vähän semmosia, että manipuloi ja jotenki koittaa hämätä ja sumuttaa ja muuten, et se ehkä on semmonen että on tilanteen tasalla, et mitä siinä tapahtuu. H4

Et just esimerkiksi niinku vesikuset, et on huomattu et on liian kirkasta ja sitten on pyydetty tekee uus testi, et se on semmonen mitä oon aika paljonki kuullu ja oonkohan peräti itsekin joutunu. Sit et on niinku kiinnitetty huomioo siihen, et oot vissiin tankannu. H4

Haastateltavat toivat esille myös näytteenottotilaan liittyviä huomioita, joilla pystyttäisiin estämään manipulointia. Näytteenottotilassa tulisi olla peili, jonka kautta näytteenottaja pystyisi valvomaan tilannetta. Yksi haastateltava kertoi, että kaarimalja wc-pöntössä hankaloitti manipulointiyritystä, sillä näytteenantopurkki oli laitettu kaarimaljaan sen sijaan, että purkkia olisi pitänyt itse kädessä, joten kädet pysyivät näkyvillä.

Näytteenantajan toimintaan liittyviä asioita olivat tutkimusaineiston mukaan testattavan ohjeistaminen ylimääräisten vaatteiden riisumiseen ja käsien pitämiseen näkyvillä, jotta mahdollista toisen virtsaa sisältävää apuvälinettä ei pystyisi puhkaisemaan tai avaamaan.

Mahdollisesti ehkä, et kädet jotenki näkösellä, koska sehän täytyy puhkaista... et jos sitä ite pitää sitä kuppia niin sithän se on helppo rikkoa se mahdollinen apuväline siellä sitten. H4

7 POHDINTA

7.1 Tulosten tarkastelua

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, millä eri tavoilla huumeidenkäyttäjät yrittävät manipuloida huumeinäytteitä ja miten näytteenottaja pystyisi estämään ja havaitsemaan manipulointiyrityksiä. Tavoitteena oli tuottaa tietoa, jonka avulla näytteenottaja pystyy havaitsemaan ja estämään manipulointiyrityksiä, jotta huumeitestin tulos olisi luotettava. Tutkimustulokset vastasivat aiempia aiheeseen liittyvien tutkimusten tuloksia.

Tutkimuksessa kävi ilmi, että jokainen haastateltava henkilö oli yrittänyt manipulointia monissa huumeseuloissa. Tulosten mukaan kuitenkin suurin osa manipuloinnista tapahtuu ennen näytteenantotilannetta, jolloin näytteenottajan on vaikeaa puuttua siihen. Cone ym. (1998) tuovat tutkimuksessaan ilmi ennen näytteenantoa tapahtuvan nesteityksen olevan yksi yleisimmin käytetty manipulointikeino. Tämä ilmeni myös meidän tutkimuksessamme. Jokainen haastateltava oli juonut runsaasti nesteitä saadakseen väärän negatiivisen tuloksen.

Valvotun virtsanäytteenoton tavoitteena on saada luotettava tulos oikealta henkilöltä (Seppälä ym. 2008, 88). Työturvallisuuskeskuksen arvion mukaan huumeestien luotettavuus on heikentynyt, sillä huumeidenkäyttäjät osaavat nykyään manipuloida näytteitä (Koponen 2016). Myös tämän opinnäytetyön tulosten perusteella huumeestien tuloksia ei pystytä pitämään täysin luotettavina, sillä jokainen haastateltava oli onnistunut manipulointikeinoja käyttäen saamaan huumeseulasta negatiivisen tuloksen huumeidenkäytöstä huolimatta. Haastateltavat olivat ennako-odotuksiamme enemmän manipuloineet näytteitä ja onnistuneet siinä. Tutkimustuloksista ei kuitenkaan pystytä tekemään yleistyksiä, sillä tutkittava joukko on pieni ja emme voi sen perusteella arvioida, kuinka yleistä manipulointi on. Näytteiden luotettavuus on tärkeää, sillä väärin tutkimustulosten seuraamukset voivat olla vahingollisia sekä tutkittavalle että yhteiskunnalle (Seppälä ym. 2008, 88). Tämän vuoksi yhdeksi jatkotutkimuskohteeksi pohdimme, että voisi olla tarpeellista selvittää, kuinka paljon manipulointia tapahtuu ja kuinka luotettavia huumeestit ylipäätään ovat manipuloinnista johtuen.

Seppälän ym. (2008, 88) mukaan valvonnallisissa huume- ja lääkeainetutkimuksissa näytteenoton menettelytavoissa on edelleen paljon vaihtelua laboratorioiden välillä. Tämä tuli ilmi myös meidän tutkimusaineistosta. Näytteenottajat eivät aina noudattaneet suositusten mukaisia ohjeistuksia, mikä oli osasy s joidenkin manipulointikeinojen onnistumiseen. Tutkimustulosten perusteella puutteellisuutta oli ollut muun muassa testattavan henkilöllisyyden varmentamisesta. THL:n Ohjeita huume- ja lääkeainetutkimuksiin – ohjeen mukaan tutkittavan henkilöllisyys tulee varmistaa ennen virtsanäytteen antoa. Ohjeessa sanotaan myös, että näytteen antajan tulee riisua päällysvaatteet ennen huume- ja lääkeainetutkimusta. Tutkimustuloksissamme käy ilmi, että, näytteenottajan toimintaan tulisi kiinnittää huomiota, johon kuului muun muassa selkeä ohjeistaminen ylimääräisten vaatteiden riisumisesta.

Seppälän ym. (2008, 104) mukaan näytteen ulkonäkö, pH, kreatiniini, ominaispaino ja lämpötila olisi hyvä tarkistaa manipuloinnin havaitsemiseksi. Virtsan poikkeava ulkonäkö voi viitata manipulointiyritykseen (Seppälä ym. 2008, 104). Tämä erityisesti korostui meidän tutkimustuloksissamme, sillä runsas nesteisyys ennen näytteenantotilannetta osoittautui yleisimmäksi manipulointikeinoksi, minkä vuoksi näytteenottajan olisi tärkeää kiinnittää huomiota virtsan ulkonäköön ja tehdä suositusten mukaiset mittaukset. Koska tulostemme perusteella näytteenottajan toimintaan tulisi kiinnittää enemmän huomiota, pohdimme, että yksi jatkotutkimus voisi koskea myös eri laboratorioissa työskentelevien näytteenottajien ohjeiden noudattamista.

Tulosten perusteella voidaan päätellä, että myös lähettävän tahon toimintaan voisi kiinnittää enemmän huomiota. Jos huumeidenkäyttäjällä on seulanantopäivä tiedossa useita päiviä aikaisemmin, hänellä on aikaa valmistautua näytteenantoon. Mikäli kutsu huumeeseulaan tulisi vasta esimerkiksi edellisenä päivänä, mahdollisuudet manipulointiin pienentyisivät.

7.2 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Tutkimusetiikalla eli hyvän tieteellisen käytännön toteuttamisella tarkoitetaan sitä, että tutkijat noudattavat tutkimuksissaan eettisesti kestäviä tiedonhankinta- ja tutkimusmenetelmiä. Tutkijan tulee perustaa tiedonhankinta asianmukaisiin tietolähteisiin, havaintoihin ja oman tutkimuksensa analysointiin. Tutkimusetiikan

toteutuminen edellyttää tutkijalta tutkimusmenetelmien, tiedonhankinnan ja tutkimustulosten hallintaa. (Vilkkä 2015, 41-42.) Kun tutkimusaineisto koostuu ihmisten henkilökohtaisista, arkaluontoisistakin kokemuksista, tutkijan eettinen vastuu korostuu. Pyysimme haastateltavilta kirjalliset suostumukset haastatteluihin ja pidimme kiinni salassapitovelvollisuudesta. Haastateltavien henkilöllisyys ei paljastu opinnäytetyössä. Haastattelujen nauhoitukset sekä litteroidut versiot poistimme asianmukaisesti. Noudatimme hyvää tieteellistä käytäntöä käyttämällä asianmukaisia suomenkielisiä ja englanninkielisiä tietolähteitä. Kansainvälisiä lähteitä käyttämällä lisäsimme työn luotettavuutta.

Tutkimuksen luotettavuudella (reliabelius) tarkoitetaan tulosten tarkkuutta eli tutkimuksen kykyä antaa toistettavia tuloksia. Jos sama tulos saadaan, kun samaa henkilöä tutkitaan eri tutkimuskerroilla, voidaan tuloksia pitää reliabeleina. Tarkka tutkimusvaiheiden kuvaaminen on osa laadullisen tutkimuksen luotettavuutta. (Hirsjärvi ym. 1997, 231-232.) Opinnäytetyömme luotettavuuden lisäämiseksi olemme pyrkineet kuvaamaan tutkimuksen eri vaiheita selvästi ja totuudenmukaisesti. Tutkimustuloksissa haastattelujen suorilla lainauksilla pyrimme myös kohottamaan tutkimuksen luotettavuutta. Analyysissä käytetyt alkuperäiset ja pelkistetyt ilmaukset lisäsimme liitteisiin (liite 3), jotta lukija pääsee itse tarkastelemaan analyysissä käytettyjä alkuperäisilmauksia.

Tutkijan olisi tarpeellista tehdä esihaastatteluita ennen varsinaisen haastattelurungon laatimista (Hirsjärvi & Hurme 2011, 72). Emme kuitenkaan tehneet esihaastattelua, vaan kokosimme teemahaastattelurungon suoraan tutkimuskysymystemme pohjalta. Opinnäytetyössämme esihaastattelun järjestäminen olisi ollut hankalaa, sillä tutkittava kohderyhmä, huumeäytteiden manipulointia yrittäneet henkilöt, on pieni ja suhteellisen vaikeasti tavoiteltavissa. Esihaastattelun avulla olisimme pystyneet rakentamaan teemahaastattelurungon paremmin ja saamaan valmiuksia haastatteluun.

Tarkoituksenamme oli löytää haastateltavia, joilla oli tietoa huumeäytteiden manipulointirytyksistä. Henkilöitä, joilla oli omaa kokemusta huumeäytteiden manipulointirytyksistä, oli yllättävän helppo löytää päihdetyötä tekevien järjestöjen kautta. Haastateltavat olivat motivoituneita haastatteluun ja kertoivat kokemuksistaan avoimesti. Moni haastateltava oli kokemusasiantuntija, minkä vuoksi he olivat tottuneet keskustelemaan ja jakamaan kokemuksiaan erilaisissa haastatteluissa ja tapahtumissa.

Haastateltavien motivoituneisuus ja avoimuus haastatteluissa lisää tutkimuksen luotettavuutta. Avoimuus myös helpotti meidän työtämme, sillä meillä ei ollut vielä kokemusta haastatteluista.

Haastateltavilla oli vaikeuksia vastata huumenäytteiden manipuloinnin estämiseen liittyviin kysymyksiin ja he pohtivat niitä pitkään. Kysymys manipuloinnin estämisestä osoittautui hankalaksi, sillä monet haastateltavista totesi, että huumeidenkäyttäjät löytävät aina jonkin keinon manipuloimiseen. Mietimme jälkepäin olisiko kysymykset pitänyt antaa pohdittavaksi jo ennen haastatteluja tai olisiko toinen tutkimuskysymys ja näin myös haastattelun teemoja hyvä ollut jo alun perin muuttaa. Toiseen tutkimuskysymykseen vastaaminen työssämme jäi niukaksi. Toisaalta omien vähäisten haastattelukokemuksiemme vuoksi emme haastattelujen aikana pysyneet aina teemoissa ja toisinaan teimme johdattelevia kysymyksiä. Johdattelevien kysymyksien vastaukset jätimme pois analyysistä

7.3 Oma oppimisprosessi

Opinnäytetyömme aihe sai alkunsa Tampereen psykiatria- ja päihdekeskuksen työntekijöiltä, joiden mukaan huumenäytteiden manipulointiyrityksistä olisi tarpeellista tehdä selvitystä. Aiheen koimme erittäin mielenkiintoiseksi, etenkin entisten huumeidenkäyttäjien haastatteleminen oli hyvin mielenkiintoista.

Opinnäytetyöprosessin alussa laadimme opinnäytetyön suunnitelman ja aikataulun prosessin etenemiseen. Tutkimusta tehdessä haasteita loi aikataulussa pysyminen ja parityöskentelyyn orientoituminen. Opinnäytetyöprosessi opetti meille, että ajankäytön tarkka suunnittelu ja siihen sitoutuminen, joustavuus sekä vastuullinen työskentelyote korostuvat erityisesti, kun kyseessä on parityö. Parityöskentelystä oli hyötyä erityisesti analysoinnin yhteydessä, kun molempien havainnot ja näkökulmat pystyttiin tuomaan esille. Myös aikaa vieviä tehtäviä, kuten litterointia, voitiin jakaa. Opinnäytetyön tekeminen on opettanut meille laadullisen tutkimusprosessien hallitsemista. Tiedonhankinta-, haastattelu- ja dokumentointitaitomme kehittyivät ja ymmärrämme paremmin tarkan aikataulun suunnittelun merkityksen. Jatkossa on myös varmasti helpompi ryhtyä tekemään vastaavanlaista tutkimusta, kun hallitsemme sen perusrakenteen.

Opinnäytetyömme vahvisti omaa ammatillista osaamistamme ja lisäsi valmiuksia työelämään. Olemme molemmat valvoneet huumesuoloja ja uskomme, että pystymme nyt paremmin ottamaan huomioon mahdolliset manipulointirytykset ja puuttumaan rohkeammin esimerkiksi todella haalean väriseen näytteeseen. Toivomme, että opinnäytetyö auttaa myös työelämää ja terveydenhuollon ammattilaisia ottamaan manipulointirytykset tarkemmin huomioon toiminnassaan.

LÄHTEET

Aulio, H. 2011a. Pikatestistä laboratorioon. *Systole* 5/2011, 38-39.

Aulio, H. 2011b. Vilppi virtsassa. *Systole* 5/2011, 40-41.

Cone, E. Lange, R. & Darwin, W. 1998. In Vivo Adulteration: Excess Fluid Ingestion Causes False-Negative Marijuana and Cocaine Urine Test Result. *Journal of Analytical Toxicology* 22/1998, 460-473.

Dahl, P. & Hirschovits, T. 2007. Tästä on kyse – tietoa päihteistä. 4. uudistettu painos. Helsinki: Youth Against Drugs ry.

Drugs of Abuse Reference Guide. 2007. Laboratory Corporation of America.

Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Fimlab Laboratoriot Oy. 2016. Huumetestauksen valvottu näytteenotto.

Gossop, M. 2000. Living with Drugs. 5. painos. Louth, Lincolnshire.

Hakkarainen, P., Metso, L. & Salasuo, M. (2011b). Hamppuikäpolvi, sekakäyttö ja doping. Vuoden 2010 huumeekyselyn tuloksia. *Yhteiskuntapolitiikka* 76 (4), 397–411

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 1995. Teemahaastattelu. 7. Painos. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2011. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Oy Yliopistokustannus.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 1997. Tutki ja kirjoita. 19. painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Huumeongelma Euroopassa vuosiraportti 2007. 2007. Euroopan huumausaineiden ja niiden väärinkäytön seurantakeskus. Luxemburg: Euroopan yhteisöjen virallisten julkaisujen toimisto.

Huumeongelmaisen hoito. 2012. Käypä hoito -suositus. Helsinki: Suomalainen Lääkäriseura Duodecim. Luettu 25.4.2016.

<http://www.kaypahoito.fi/web/kh/suosituksset/suositus?id=hoi50041>

Jaffee, B., Trucco, E., Levy, S. & Weiss, R. 2007. Is this urine really negative? A systematic review of tampering methods in urine drug screening and testing. *Journal of Substance Abuse Treatment* 33/2007, 33-42.

Koponen, T. 2016. Työpaikan huumeetestejä manipuloidaan nettiohjeilla. Aamulehti 27.8.2016, A6-A7.

Kunttu, K. & Pesonen, T. 2013. Korkeakouluopiskelijoiden terveystutkimus 2012. Luettu 20.8.2017.

http://www.yths.fi/filebank/1864-KOTT_2012_verkkoon.pdf

Laki potilaan asemasta ja oikeuksista 17.8.1992/785.

Laki yksityisyyden suojasta työelämässä 13.8.2004/759.

Metso, L., Winter, T. & Hakkarainen, P. 2012. Suomalaisten huumeiden käyttö ja huumeasenteet – Huumeaiheiset väestökyselyt Suomessa 1992-2010. Tampereen yliopistopaino: Juvenes Print.

Mykkänen, S., Kuoppasalmi, K., Tissari, P. & Henriksson, M. 2015. Suositus terveydenhoidollisesta huumeetestauksesta. Asianmukaiset menettelytavat sosiaali- ja terveydenhuollon toimintayksiköille. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Raitasalo, K., Huhtanen, P., Miekka, M. & Ahlström, S. 2012. Nuorten päihteiden käyttö Suomessa 1995-2011. ESPAD -tutkimuksen tulokset. Luettu 24.8.2017.

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/90828/URN_ISBN_978-952-245-735-6.pdf?sequence=1

Riahi-Zanjani, B. 2014. False positive and false negative results in urine drug screening tests: Tampering methods and specimen integrity tests. PharmacologyOnLine. 30.04.2014, 102-108.

Seppä, K., Aalto, M., Alho, H. & Kiiänmaa, K. 2012. Huume- ja lääkeriippuvuudet. 1. painos. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.

Seppälä, T., Kuoppasalmi, K., Lehtonen, L., Leinonen, A., Lillsunde, P., Mäki, A., Vuori, E. & Vanhanen, A-R. 2008. Suositus huumeetestausten suorittamisesta. Helsinki: Yliopistopaino. Moodi 2/2008.

Scholer, A. 2004. The Effect of Urine Manipulation on Substance Abuse Testing. University Hospital Basel

Suomen Bioanalytiikka ry. 2006. Bioanalytiikan, laboratorionhoitajan eettiset ohjeet.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. N.d. Ohjeita huume- ja lääkeainetutkimuksiin. Luettu 27.08.2017.

https://www.thl.fi/documents/10531/998733/Ohje_terveydenhuollon_huumeetestausta_2015_fi_oikeustoksikologia.pdf/b3af7333-3fb6-4175-a6bb-c347a7c920d2

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2015. Päihdetestaus. Luettu 25.4.2016.
<https://www.thl.fi/fi/web/alkoholi-tupakka-ja-riippuvuudet/paihdehoito/paihdetestaus>

Tuokko, S., Rautajoki, A. & Lehto, L. 2009. Kliiniset laboratorionäytteet – opas näytteiden ottoa varten. 1.-2. painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 10. uudistettu laitos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Työterveydenhuoltolaki 21.12.2001/1383.

Valtioneuvoston asetus huumausainetestien tekemisestä 7.4.2005/218.

Varjonen, V. 2015. Huumetilanne Suomessa 2014. Luettu 20.8.2017.
http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/125568/THL_RAPO1_2015_web%20%281%29.pdf?sequence=1

Varjonen, V., Tanhua, H. & Forsell, M. 2014. Huumetilanne Suomessa 2013. Tampere: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy.

Vilka, H. 2015. Tutki ja kehitä. 4., uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

World Drug Report 2017. Global Overview of Drug Demand and Supply. 2017. UNODC. Wien. Luettu 24.8.2017.
https://www.unodc.org/wdr2017/field/Booklet_2_HEALTH.pdf

LIITTEET

Liite 1. Haastattelun teemoja

Taustatiedot

-Ikä

-Oma huumeita: mitä huumeita itse käyttänyt, kauanko, milloin lopettanut

Valvonnallinen huumeestausta

-Minkälaisissa paikoissa ja tilanteissa huumeestausta on tehty?

-Onko hoitaja ollut samassa tilassa valvomassa vai onko ollut kameravalvonta?

-Kuinka monta kertaa olet itse käynyt huumeestausta?

Huumeiden näytteenotto

-Oma kokemus: oletko itse yrittänyt manipuloida näytteitä? Mitä keinoja käytit? Oletko onnistunut saamaan väärään negatiivisen tuloksen? Miten? Jos et ole onnistunut, miten jäit kiinni?

-Muiden kokemuksista: tiedätkö miten muut ovat yrittäneet manipuloida näytteitä ja miten ovat onnistuneet siinä/ miten ovat jääneet kiinni?

-Jos manipulointi onnistunut, mitä silloin näytteenottaja voisi tehdä sen estämiseksi?

Manipuloinnin estäminen ja havaitseminen

-Miten näytteenottaja voisi toimia havaitakseen ja estääkseen manipulointia?

Liite 2. Suostumuslomake haastateltaville

SUOSTUMUS

Suostun osallistumaan Tampereen ammattikorkeakoulun bioanalytiikan opiskelijoiden Pauliina Peltosen ja Emilia Rissasen opinnäytetyön tutkimushaastatteluun huumenäytteiden manipulointirytyksiä koskien. Minulle on kerrottu tutkimuksen tarkoitus ja olen tietoinen, että haastattelu tehdään nimettömänä, tietojani käsitellään luottamuksellisesti sekä nauhoitus tuhoetaan kun työ on valmis.

Paikka ja

Aika

Allekirjoitus

Liite 3. Alkuperäisilmaukset ja pelkistetyt ilmaukset

Manipulointikeinot

Alkuperäisilmaukset	Pelkistetty ilmaus
H1 Jos vaikka viikonloppuna polteltiin ja tiettiin, että torstaina tai perjantaina on testi nii uskalsi polttaa, ku sit ei polttanu sen jälkeen kannabista...	Käytön ajoituksen taktikointi.
... ja sit vaa joi paljon sitruunaesanssia	Sitruunaesanssin/sitruunaveden runsas juominen
..ja tankkas.	Veden runsas juominen.
...sitte vitamiinia hirvee tankkaus	Vitamiinien syöminen.
Mut semmosta valmariinia oon juonu...	Valmarinin juominen.
...yleensähan aamuksi pyydetään nii sit sun pitää käydä kusee se pois ja sit tankattu kusi siihen tilalle.	Aamun ensimmäinen virtsa pois ennen näytteenottoa.
...monet on ostanut toisen virtsaa.	Toisen virtsan ostaminen
...oon kuullut semmosta, et kondomin sisään laitetaan kusta.	Emättimeen laitettu kondomi, jossa toisen virtsaa.
H2 Ensimmäisellä kerralla oon yrittänyt, et mä veisin kaverin kusta	Kaverin virtsan kuljettaminen.
Mitä nyt perus join vettä ihan saatanasti.	Veden runsas juominen.
Ja sit jostain joskus silloin teininä, kun rupes polttaa pilvee niin kuultiin semmonen juttu, että sitruunavettä ainakin kannabikseen.	Sitruunaesanssin/sitruunaveden juominen.
...mut sitä vedin siis ihan sitruunaa.	Sitruunan syöminen.
Saunottiin ihan saatanasti.	Kova saunominen.
Kyl mä tietenkkin olin pari päivää käyttämättä tai päivän ja sen seulanantopäivän.	Käytön ajoituksen taktikointi.
Se (kannabis) oli pakko jättää vähemmälle, koska mä tiesin, et se näkyy niin kauan ja sit bentsoja piti yrittää, et niitäkään ei oikeen söis mut subua meni entistä enemmän.	Huumausaineiden käytön taktikointi.
Mä yritin aina silleen, et se ei ollu aamun ensimmäinen kerta, ku annoin seulat.	Aamun ensimmäinen virtsa pois ennen näytteenottoa.
Oli semmosia, et jos käyn kusella nii en kuse heti purkkiin vaan ensin ohi ja sit purkkiin.	Alkuvirtsa wc-pönttöön.
Mut sitäkin yritti tehdä, et joi joitain värikästä, fantaa, koska se on oranssia.	Väriällisen nesteen nauttiminen.
Sit muuten yks, mitä me myös uskottiin joskus, haettiin apteekista kyypakkaus ja niitä aamulla.	Kyypakkaustablettien syöminen.

On niitä jotain jauheita, mitä ihmiset vetää, kun ne käy salilla ja netistä saatiin tietää, et lihasta ilmeisesti sai kreatiiniin.	Kreatiiniä sisältävien tuotteiden syöminen
Sit oli kaikkee, miten pystyy ihminen hikoilee, et sit vaa elmukelmua, kokovartaloside elmukelmusta.	Hikoilu elmukelmun avulla
... ja toppavaatteet päällä ulkona juoksee kesällä.	Hikoilu toppavaatteiden avulla
...jonkun ihmisen kusta, joka ei käytä huumeita, nii purkkiin ja purkki sisälle, folioo päälle tai jotain ja jotenki kynnellä rikki.	Toisen virtsan kuljettaminen emättimeen laitettun purkin avulla.
Sitten yks kaveri sano, et sylki sinne nii vähäinenki määrä vettä pilais näytteen.	Näytteeseen sylkeminen.
H3 Mä tein mm. niin, että mä pyysin yhtä koulukaveria virtsaamaan purkkiin ja sitten mä ostin tälläsen ruiskun ja otin sitä sen virtsaa sinne ja sitten mä laitoin sen tähän mun niinku vyötärölle tavallaan ja sitten, kun mä kävin siellä testeissä niin sit mä laitoin sen vaan siitä siihen.	Toisen virtsan kuljettaminen ruiskussa.
Mä tein myös silleen, et mä join hirveesti vettä, että sitten siellä ei näy mitään, kun juo tarpeeksi.	Veden runsas juominen.
Ja sitten mä muistaakseni kokeilin myös saunomista ennen sitä.	Saunominen.
Ja sitten oisko ollu sitruunaveden juomista.	Sitruunaesanssin/sitruunaveden juominen.
Ja myöskin ajattelen, että yks semmonen manipulointiyritys oli myös se, et mähän myös esitin semmosta aika viatonta ja sellasta niin kuin että osasin ihmisistä aistia, että minkälaista ne niin kuin.. tai et mä osasin esittää ihmisten edessä semmosta niin kuin just viatonta ja se usein sitten toimi myös.	Esittäminen viatonta.
H4 ...joi paljon vettä	Veden runsas juominen.
...tai söi sitä sitruunaa	Sitruunan syöminen.
...nythän on kaikkii noita muuntohuumeita kauheet määrät, iso osa ei näy missään vielä, et ei osata testata niitä.	Testeissä näkymättömien muuntohuumeiden käyttö.
...oli just niitä pakollisia seuloja, mä käytin niinä parina päivänä, ku mä tiesin et nyt on, niinku sinä seulapäivänä ja sit ehkä seuraavana..	Käytön ajoituksen taktikointi.
..ja sit mä ehkä otin jotain semmosta, mikä ei näkyny niis seuloissa, et sit sitä pysty myös pelaamaan niinku ajan kanssa, ku tietää ne, kyl narkkarit tietää, et kuinka kauan joku näkyy, et mikä se	Huumausaineiden puoliintumisaikojen hyödyntäminen.

puoliintumisaika on ja millon se poistuu ja.. Et se ei kerrokaan se puhdas seula välttämättä mun kokemuksen mukaan käytöstä mitään.	
Ja itelläki oli sit lopultahan niin, et kun ne luotti ja olin pitkään niitä puhtaita seuloja antanu ni eihän se siis omalla kohalla se hoitaja enää siinä sitte.. hyvä jos oli paikalla tai vieressä, et oli vessakoppi ja sit se käsienpesutila ni se hengaili sielä vaan ja sit se katto ne aina. Mut ehkä se niinku luottamus, täytyy ehkä ansaita noissa jutuissa.	Luottamuksen luominen.
...yleinen kikka oli vaan ite koittaa tökätä sormi vaikka sinne näytteeseen et se menee pilalle et sit sil saa pelattuu vähintään sitä aikaa tai sit siten et sotkee sen, et sit ku menee bakteereita.	Sormen kastaminen näytteeseen.
... koitettiin aina sorkkia sitä näytepurkkia	Näytepurkin likaaminen.
Pilttipurkki toosaan ja jotain niinku puhdasta sinne.	Toisen virtsan kuljettaminen emättimeen laitetun purkin avulla.
...kaveri käytti aikanaan pienen lapsensa tota sitte otti potasta ja sitte jotenkin niinku sil oli jotain virityksiä, et milläs se sai sen niinku nii.	Oman lapsen virtsan kuljettaminen
Nii, vaikka se on ollu valvottu mut siin jotenki vaan onnistunu puhkasee sen jotenki sen, niinku joku kalvo tai folio ja niinku joku just filmipurkki ja folio ni sit sen saa sillai	Toisen virtsan kuljettaminen emättimeen laitetun purkin avulla.
Niin siis niitähän vissiin niinku saa netistäkin ostettua jotain tämmösiä etenkin niinku miehille sitte jotain mist, et jotain pusseja, letkuja ja systeemeitä...	Netistä ostettuja miehille virtsan kuljetukseen tarkoitettuja viritelmiä.
Tiän sitäki tosiaan, et on käyty myös kaverin puolesta, joo näin on kyl kans ollu ja sillä ihan sillä kaverin kelakortilla... tiedän kyllä joo tämmösiä et on maksettu kaverille et käyt mun kelakortilla. Suunnilleen saman ikäinen ja sukupuoli.	Esiintyminen toisena henkilönä.
H5 ...perus et juonu paljon vettä...	Veden runsas juominen.
...sit syöny vitamiineja, et se vesi värjäytyis...	Vitamiinien syöminen.
...ku juo paljon vettä ni sit täytyy ottaa kreatiini, et se ei oo kuitenkaa vesitetty se seula tavallaan.	Kreatiinia sisältävien tuotteiden syöminen
Toiset niinku amfetamiini ei voi oikee peittää millään mutta sitten niinku	Huumausaineiden käytön taktikointi.

subutex ja niinku tällaset ni ne on aika helppo huijata sitte vissii.	
...riippuu näytteestä mutta sitte kannabiksen, rivatrillit, subuteksin pystyy monesti vesittää ja monesti nää amfetamiini on vähän vaikeempi.	Huumausaineiden käytön taktikointi
...sit on niitä kyypakkaus ja ruokasoodaa ja tällasii mut en mä sit tiä, et toimiiks ne tai mikä siin on toiminu	Kyypakkaustablettien syöminen. Ruokasoodan syöminen.
...mä oon joskus kuullu, et naiset on laittanu jonkun purkin ja laittanu folioo siihen niin ja sit rikkonu kynnellä sen folion niinku.	Toisen virtsan kuljettaminen emättimeen laitetun purkin avulla.
... ja sit näit saippuaa kynnen alle niitä mä en oo tehny mutta että mä oon kuullu, että se neutralisois jotain näytteitä.. et en tiedä.	Näytteen tekeminen tutkimuskelvottomaksi saippualla.
...mä oon kuullu, et omien lasten pissaa otettu..	Oman lapsen virtsan kuljettaminen

Manipulointikeinojen estäminen ja havaitseminen

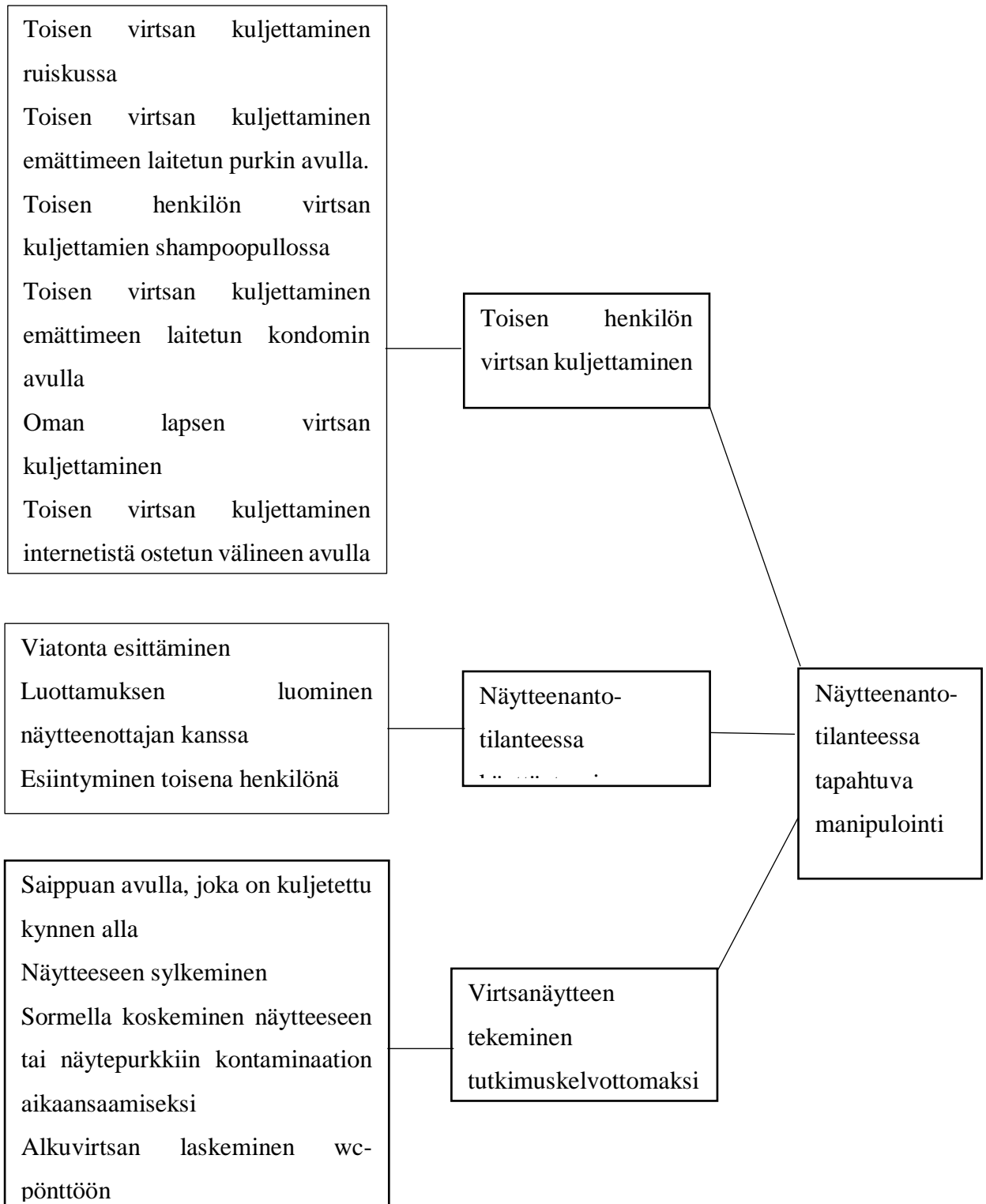
Alkuperäisilmaukset	Pelkistetty ilmaus
H1 ...just se peili.	Peili näytteenotto wc:ssä.
... ja pitäis tutkia, et sillä ei oo mitään pientä putelia tai mitään siinä mukana.	Ruumiintarkastus.
H2 Kai se (näytteenottaja) vois tulla ihan viereen seisoo ja sanoo...	Näytteenannon valvonta.
...et kusepas sit heti suoraan purkkiin.	Selkeät ohjeet.
Mut kyllä se tiesi siinä kohtaa, jos yrittää tehdä jotain epäilyttävää niin se vilkasee ja näkee.	Epäilyttävän käytöksen tarkkailu.
Kyllähän sen itekin näke, et sit kusi on sellasta vettä.	Virtsan ulkonäön tarkistaminen.
Olis ihan hyvä, jos pitäs todistaa henkilöllisyyspaperit kuvallisella.	Kuvallisen henkilöllisyystodistuksen tarkistaminen.
H3 ...en mä tiedä onks mitään sellast niinkun keinoon (manipuloinnin estämiseen) edes olemassa... jos se ihminen valitsee, että se yrittää jotenkin sitä manipuloida niin kyllä se sit varmaan jonkun keinon löytää, koska se tapahtuu just ennen sitä juttua.	Manipuloinnin estäminen on vaikeaa.
H4 Et just niinku esimerkiks vesikuset, et on huomattu, et on liian kirkasta ja sitten on pyydetty tekee uus testi.	Virtsan ulkonäön tarkistaminen.

Mahdollisesti ehkä et kädet jotenki näkössä	Testattava ohjataan pitämään kädet näkyvillä.
...kun annoin niitä raskausajan seuloja ni se oli ihan kaarimalja siis pöntössä ja sit se näytteenottaja otti siitä sen sitten...	Näytteenanto kaarimaljaan, joka on wc-pöntössä.
...täytyy olla ylipäätään tarkkana. Siis, että koska tuntuu, et narkkarit on vähän semmosia, että manipuloi ja jotenki koittaa hämätä ja sumuttaa ja muuten, et se ehkä on semmonen että on tilanteen tasalla, et mitä siinä tapahtuu.	Näytteenottajan tarkkaavaisuus.
H5 ...toi aikasempi vankila mis mä olin ni siel piti riisuu ihan alasti ja sit tehä kaikki alapääpesut ja tällasta, pönttö sellasel korokkeella ni se meni vähän niinku överiks mut sellanen että just ottaa hupparit ja tällaset pois.	Ylimääräisten vaatteiden riisuminen.
...sillon ku sanotaan et otetaan seula ni se kannattaa ottaa silleen et vankilassa laitettiin sivuun, se on yks sellanen asia, että siin pystyy siin parin tunnin aikanaki aika paljon, jos on nopee, ni juomaan ja tälleen näin... .. siel terveystakeskus oli niin pitkä jono, mä saatoin oikeest joutuu odottaa joku puoltoist tuntii et mä pääsin antaa sen seulan.	Näytteenotto mahdollisimman pian.

Liite 4. Klusterointikuviot

MANIPULOINTIKEINOT

Pelkistetty ilmaus**Alaluokka****Yläluokka**

ESTÄMINEN JA HAVAITSEMINEN

Pelkistetty ilmaus **Alaluokka** **Yläluokka**

